

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Role žen při formování české sociální práce jako profese do roku 1948 - interpretace procesu profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy.

Bc. Zuzana Grančaiiová

Diplomová práce

Studijní program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii (NMgr.)

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Praha 2023

Prague University of Psychosocial Studies

**The role of women in the formation of Czech social work as a
profession until 1948 -
interpretation of the professionalization process of social work
from a gender perspective.**

Bc. Zuzana Grančaiová

The Diploma Thesis

Study Programme: Social work with a focus on communication and applied
psychotherapy

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Praha 2023

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. Prohlašuji, že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze Podpis

Poděkování:

Mockrát děkuji paní doktorce PhDr. Pavle Kodymové, Ph.D. za připomínky, cenné rady, metodické vedení práce a za trpělivost.

Anotace:

Práce se v jednotlivých kapitolách věnuje historii sociální práce v kontextu feministických hnutí a vlivu jednotlivých zahraničních i domácích osobností z řad žen, které významně ovlivnily genezi sociální práce na našem území. Konkrétně se práce zaměřuje na osobnosti, kterými byly Alice Salomon, Mary Richmond, Jane Addams, Ilse Arlt, Helena Radlińska, Mary McDowell, Marie Riegrová-Palacká, Marie Červinková – Riegrová, Alice. G. Masaryková, Libuše Bráfová, Marie Krakešová-Došková nebo Elena Maróthy-Šoltéssová. Cílem práce je zmapovat roli žen při formování sociální práce jako profese do roku 1948 a interpretovat proces profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy.

Klíčová slova:

genderová perspektiva, sociální práce, feminizace, historie, významné osobnosti a jejich vliv, vývoj, sociální politika, sociální práce jako profese, etablování, profesionalizace, role žen, ženská práce

Abstract:

In individual chapters, the work is devoted to the history of social work in the context of feminist movements and the influence of individual foreign and domestic female personalities who significantly influenced the genesis of social work in our territory. Specifically, the work focuses on personalities who were Alice Salomon, Mary Richmond, Jane Addams, Ilse Arlt, Helena Radlínska, Mary McDowell, Marie Riegrová-Palacká, Marie Červinková-Riegrová, Alice. G. Masaryková, Libuše Bráfová, Marie Krakešová-Došková or Elena Maróthy-Šoltéssová. The aim of the thesis is to map the role of women in the formation of social work as a profession until 1948 and to interpret the process of professionalization of social work from a gender perspective.

Keywords:

gender perspective, social work, feminization, history, important personalities and their influence, development, social policy, social work as a profession, establishment, professionalization, role of women, women's work

OBSAH

Úvod	9
1. Historický kontext profesionalizace sociální práce a jeho propojení s první vlnou feministického hnutí.	11
1.1. Dějiny sociální práce jako profese	11
1.2. Feministické a ženské hnutí v sociální práci	12
1.3. Propojení feminismu a sociální práce – Hull house.....	14
1.4. Profesionalizace sociální práce	17
1.5. Sociální práce jako „ženská profese“	19
2. Feminismus v profesionalizované sociální práci	21
2.1. Mezinárodní hnutí v sociální práci	21
2.2. Profesní organizace.....	21
2.3. Profesní organizace související s aktivitami žen, původně se zaměřující na vzdělávání v Československu	22
3. Významné osobnosti ve světě a jejich vliv na genezi sociální práce jako profese na našem území a jejich zázemí pro výkon sociální práce.....	26
3.1. Alice Salomon (1872-1948) Průkopnice feministické sociální práce v Německu	26
3.2. Ilse Arlt (1876-1960) Rakouská ženská aktivistka a zakladatelka evropské sociální práce jako vědy	28
3.3. Jane Addams (1860-1935) Americká vědkyně, zakladatelka Hull House, sociální pracovnice, feministka, pacifistka a nositelka Nobelovy ceny za mír (1931)	30
3.4. Mary McDowell (1854-1936) Zakladatelka University of Chicago Settlement House a spoluzakladatelka National Women's Trade Union League	32
3.5. Mary Ellen Richmond (1861-1928) Průkopnice americké sociální práce	35
3.6. Helena Radlińska (1879–1954) – Zakladatelka polské sociální pedagogiky a reformátorka v oblasti školství v Polsku	38
4. Významné osobnosti a jejich vliv na genezi sociální práce jako profese na našem území a jejich zázemí pro výkon sociální práce.....	41
4.1. Marie Riegrová-Palacká (1833-1891) Filantropka zaměřená na pomoc chudým matkám a dětem a její dcery.....	41
4.2. Dcery Marie Riegrové-Palacké: Marie Červinková-Riegrová (1854-1889) Spisovatelka a liberalistka a Libuše Bráfova (1860-1930) Česká spolková činovnice, feministka, sufražetka, etnografka, mecenáška umění a charity	43
4.3. Alice G. Masaryková (1879-1966) – socioložka, sociální pracovnice, humanistka a aktivistka za práva žen	45

4.4. Elena Maróthy-Šoltéssová (1855-1939) Ženská aktivistka, spisovatelka, redaktorka, publicistka a vedoucí osobnost ženského hnutí na Slovensku	47
5. Vzdělávání v sociální práci	49
6. Konstituování české sociální práce jako profese a budování první školy sociální práce – výchozí bod pro sociální práci jako profesní oblast	52
6.1. Alice G. Masaryková – počátky změn v sociální péči za podpory jejího otce T.G. Masaryka	52
6.2. Marie Krakešová-Došková – nestorka Československé sociální práce a její přínos pro genezi sociální práce na našem území	58
7. Sociální práce jako „akceptovaná“ profese v Československu (1918-1948).	60
Závěr	62
Seznam použité literatury a jiných zdrojů:	65
Seznam příloh	71
Bibliografické údaje	72

Úvod

Tak jako dějiny jiných vědních oborů, tak dějiny sociální práce přispívají k rozvoji oboru a pomáhají lépe porozumět a pochopit okolnosti vzniku teorií a metod, které obor sociální práce formovaly. A proto jsem si pro svoji diplomovou práci zvolila téma nazvané Role žen při formování české sociální práce jako profese do roku 1948 - interpretace procesu profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy, které navazuje a rozšiřuje mojí bakalářskou práci, kde jsem se věnovala tématu Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu – Snahy USA postavit charitu na vědecký základ.

Cílem práce je mapování feministických kořenů sociální práce a jejich vliv na profesionalizaci na území současné České a Slovenské republiky. Porozuměním dějinných okolností a historických souvislostí v průběhu dějin je možné přispět k větší jistotě při současné práci. Vzhledem k sociálním změnám, zejména v „dlouhém“ (Bahenská, 2005 s.7) 19. století, které bylo obdobím převratných změn, je zkoumání historického kontextu sociálních jevů důležitým faktorem, který nám může pomoci pochopit jejich současnou podobu, což může vést k modifikaci metod sociální práce. Důležitou součástí dějin sociální práce je také snaha porozumět vývoji v oblasti vzdělávání sociální práce.

Ve své diplomové práci vycházím ze současných sekundárně zpracovaných zdrojů autorů jako například Hering, S., Waaldijk, B., Kuhlman, C., Lorenz, W. J., Payne, M., Schilling, J., Welbourne, P., Bahenská, M., Levická, J., Minarovičová, K., Novotná, V., Schimmerlingová, V., Kodymová, P., ale především z publikace slovenské autorky Moniky Bosé – Feministické korene sociálnej práce, která se orientuje převážně na zahraničí oblast. Autorka se zde věnovala také domácím osobnostem jako Alici Masarykové a Elene Maróthy-Šoltésové. Ze sekundární analýzy zmapovaných sekundárních, ale i primárních zdrojů doplňuji zatím nepopsaná místa dalších našich významných osobností, které stály u kořenů sociální práce na našem území. Mezi ně neodmyslitelně patří Marie Riegrová – Palacká a její dcery Marie Červinková-Riegrová s Libuše Bráfová.

Velká část textů, které předkládám, jsou použity jako mé vlastní překlady originálů psaných anglicky, německy, polsky a slovensky.

V jednotlivých kapitolách diplomové práce se držím chronologického rámce, kde se zpočátku v kapitolách jedna a dva zabývám historickým kontextem vývoje dějin sociální práce, přes feminismus a jeho propojení se sociální prací. Věnuji se také tématu ženského a feministického hnutí, profesním organizacím, feminismu a sociální práci na východě Evropy.

Ve třetí kapitole se věnuji jednotlivým významným ženským zahraničním osobnostem jako Alice Salomon, Ilse Arlt, Jane Addams, Mary Ellen Richmond, Helena Radlínska, Mary McDowell, které měly vliv na genezi sociální práce jako profese na našem území.

V další, čtvrté kapitole se zabývám našimi ženskými osobnostmi, které také nepochybně ovlivnily vývoj sociální práce na našem území, a mezi které patří Marie Riegrová – Palacká, Marie Červinková – Riegrová, Libuše Bráfová, Alice G. Masaryková, Elena Maróthy-Šoltéssová.

V páté a šesté kapitole popisují vývoj vzdělání v sociální práci, počátky změn při konstituování sociální práce jako profese, vliv a přínos Alice Masarykové a Marie Krakešové-Doškové v oblasti profesionalizace sociální práce.

V poslední sedmé kapitole se věnuji sociální práci jako akceptované profesi v Československu v období (1918–1948).

1. Historický kontext profesionalizace sociální práce a jeho propojení s první vlnou feministického hnutí.

1.1. Dějiny sociální práce jako profese

V mnoha směrech plní dějiny vědy velmi důležitý úkol, kterým přispívají k jejímu rozvoji a pomáhají lépe porozumět a pochopit okolnosti vzniku teorií a metod, které ji formovaly. Vyhledávají doteď neodhalené nebo ztracené osobnosti, metody a teorie, které mohou být velkým přínosem pro aktuální pokrok vědy. Nevyhnutnou podmínkou pro jejich správné uplatnění je právě porozumění okolnostem jejich vzniku. Druhá světová válka způsobila velké ztráty ve vývoji sociální práce především v Evropě. Mnoho žen zakladatelek sociální práce muselo emigrovat nebo musely čelit pronásledování pro svůj židovský původ. Některé práce byly zničeny, nebo navždy ztraceny (Payne 2005; Waaldijk 2011).

Berteke Waaldijk (2011) rozlišuje dvě úrovně významu poznávání dějin sociální práce. Zdůrazňuje, že je potřeba se zaměřovat na dějinné okolnosti, kterým byli v minulosti klientky a klienti sociální práce vystavováni – historická analýza dobových jevů jako je nezaměstnanost, chudoba, rodinné vztahy, migrace atd. Zkoumání historického kontextu sociálních jevů pomáhá rozumět jejich současné podobě, což může vést k reflexi a modifikaci používaných metod sociální práce, které vznikaly v historických obdobích. Vzhledem k sociálním změnám v průběhu dějin je jejich modifikace potřebná. Porozuměním historických souvislostí je možné přispět k větší jistotě při současné práci. Je nutné také zároveň sledovat geografický a politický kontext. Jednotlivé sociální jevy v různých krajinách mohou mít kromě obecných, také svoje specifické a geopolitické příčiny. Porozumění těmto vztahům může obohatit porozumění problémů klientů a klientek sociální práce nejen na individuální ale také na globální úrovni.

Druhou úrovní, na kterou B. Waaldijk (2011) upozorňuje jsou samotné dějiny sociální práce, tedy dějiny sociální práce jako profese, včetně způsobů práce a metod, které se v historickém období využívaly, samotné profese jako takové, její definice a postavení v prostředí jiných služeb či jiných podob její profesionalizace. Nedílnou

součástí těchto dějin sociální práce je snaha porozumět jakým způsobem se vyvíjelo vzdělávání v sociální práci, jakým způsobem se formovala sociální práce jako věda, z jakých teoretických základů vycházely jednotlivé metody sociální práce, její etický rozměr nebo jaké hodnoty ji formovaly.

Berteke Waaldijk (2011) uvádí, že na obou úrovních dějin sociální práce se vyskytují národní specifika i její mezinárodní charakter. Tato skutečnost pomáhá jak adeptům a adeptkám sociální práce, tak i sociálním pracovníkům a pracovnícím překročit hranice „národní“ podoby praxe a vnímat globální charakter jednotlivých podmínek, které podobu sociální práce formovaly. *„Tyto dvě úrovně historického poznání očekávají od sociálních pracovníků a pracovníc odlišné věci. Jedna z nich odkazuje na dějiny sociálních problémů, druhá na dějiny profese sociální práce. Jsou však propojené prostřednictvím učení o průkopnicích a průkopnicích sociální práce v jiných společnostech reflektují sociální pracovníci a pracovníce svoji vlastní profesi a podmínky praxe“* (Waaldijk, 2011, s. 2).

1.2. Feministické a ženské hnutí v sociální práci

Vliv ženského hnutí na formování sociální práce je nepopíratelný. Zvláště, když máme na mysli institucionalizaci sociální práce jako vědy a profese. Sociální práce byla v minulosti jednou z mála profesí, do které měly přístup také ženy (Bosá, 2013, s.15). Johannes Schilling (1999) uvádí, že název „sociální práce“ má svůj původ v ženském hnutí.

Jedním z klíčových prvků, které ovlivňovaly podobu sociální práce bylo Ženské hnutí za profesionalizaci sociální práce. V historii sociální práce to byly především ženy, které se angažovaly jako dobrovolnice v charitativní oblasti, v humanisticky orientovaných „dámských klubech“, nebo jako diakonky v reformovaných církvích (Hering, Waaldijk, 2003).

Walter Lorenz (1994) uvádí, že první svépomocné skupiny, které v minulosti vznikaly, byly taktéž propojeny s prací a spoluprací žen. Jako příklad lze uvést svépomocné skupiny prostitutek, které začaly vznikat v 19. století a byly založeny na vzájemné pomoci, ochraně a informovanosti. V 19. století a na počátku 20. století, se

ženské hnutí prolínalo s feministickým a později s dělnickým hnutím.

Monika Bosá (2013) poukazuje na to, že i když v rámci všech tří pilířů vykonávaly zásadní množství práce ženy, ženské hnutí jako jeden z pilířů neodkazuje pouze na práci žen, ale také na ideové východisko, které bylo motivací sociální pomoci – emancipace a rovnost žen všech oblastech společnosti. Při identifikaci historických pilířů sociální práce mluví Walter Lorenz (1994) o ženském hnutí.

„Jaký je význam tohoto slovního spojení? Je ženské hnutí feministické? Je feministické hnutí hnutím žen?“ (Bosá, 2013, s.17). I když Bosá (2013) odkazuje na to, že Walter Lorenz ve svých pracích nespécifikuje přesně termín „ženské hnutí“, jde především o hnutí za sociální a politické změny, které by přispěly k rovnosti žen a mužů ve společnosti včetně politického zrovnoprávnění – hnutí sufražetek, emancipace a rovnosti v odměňování, přístupu k práci a vzdělání, možnosti disponovat vlastním majetkem, svobodně rozhodovat o svém těle atd. Je tedy ženské hnutí synonymem feministického hnutí? Odpověď je zřejmá – přesto že se tyto výrazy někdy používají jako synonyma, jejich význam je odlišný (Tamtéž, s.17).

Feministické hnutí se zaměřuje především na sociální a politické aktivity, které umožní přesazení takových sociálních změn, aby bylo dosaženo plné rovnoprávnosti a rovnosti žen a mužů ve všech oblastech života. Cílem feministického hnutí je odhalovat a zpochybňovat nerovnost v postavení žen a mužů a hledat různé možnosti a prostředky k odstranění rodové nerovnosti. Součástí feministického hnutí je snaha poukazovat na sociální modely, konstrukty a mechanismy, které způsobují, udržují a potvrzují rodovou nerovnost ve společnosti.

První snahy za rovnoprávnost žen a mužů se zrodily společně se sociální nerovností. Už od nepaměti mnoho žen i mužů poukazovalo na skutečnost, že muži i ženy jsou stejné lidské bytosti, se stejnými potřebami, schopnostmi i touhami. Od časů antiky již známe myslitele a reformátory, mezi které patří Diotima, Hypatia, Christine de Pisan, Olympe de Gouges, Harriet Taylor Mill nebo Mary Wollstonecraft. O feminismu jako o organizovaném hnutí jako takovém lze mluvit až tehdy, když existuje argumentace, kterou lze vysvětlit jeho ideologický základ a především – organizovaná snaha osob, které disponují strategiemi k dosažení sociálních změn a dokážou je realizovat. Proto je možné o feministickém hnutí mluvit až v souvislosti s emancipačními snahami v 19. století, hlavně v kontextu prosazování volebního práva žen (tzv. hnutí sufražetek).

Z historického hlediska se obvykle vynořují tzv. vlny feministických hnutí. První vlna feminismu navazovala v polovině 19. století na evropské občanské hnutí a na americký abolicionismus. Hlavním požadavkem bylo volební právo žen, rovnost v odměňování, právo na vzdělání, práci a ochranu mateřství. V oblasti sociální práce se feministické hnutí propojuje v mnohých oblastech dělnického hnutí (Bosá, 2013, s. 17-18).¹

Monika Bosá (2013) označuje pojem „ženské hnutí“ za pojem, který vyjadřuje společenskou participaci žen. Tento termín se používá ve vícero významech. Častokrát funguje jako synonymum označující feministické hnutí, ale zároveň může sloužit jako označení snah žen a mužů o zlepšení životní situace žen, ale v jiném feministickém kontextu. Jde hlavně o aktivity, jejichž cílem nebylo měnit sociální řád, ale zlepšit situaci v rámci stávajícího sociálního systému.

Mnohé z aktivit se zaměřovaly na vzdělávání žen, osvětu a zlepšení situace rodiny a tím potvrzovaly rodový řád. Proto je lze označit jen jako součást „ženského“ ne však „feministického“ hnutí. Teoretické koncepty, které vycházely z těchto snah, vycházely především z humanismu, osvícenství, ale také ze sociálního učení církví.

1.3. Propojení feminismu a sociální práce – Hull house

Kuhlmann (2008) uvádí, že jako příklad ideálního propojení sociální práce a feministického hnutí je možné uvést Hull House Chicagu. V roce 1889 ho založila v Chicagu Jane Addams spolu se svou kolegyní a kamarádkou Ellen Gates Starr (1859–1940). Inspirací pro Hull House jim byl londýnský Toynbee Hall, v kterém Jane Addams a Ellen Gates Starr bydlely v čase své pracovní cesty za studiem sociální práce v Evropě. Ubytovnu, která poskytovala zázemí převážně přistěhovalcům, otevřely v chudobné části

¹ Druhá vlna feministického hnutí byla spjata hlavně s politickým hnutím šedesátých a sedmdesátých let 20. století. Rozvíjela se v souvislosti s se studentskými protesty v Evropě, proti vojnovým hnutím v USA, ale také s hnutím za zrovnoprávnění etnických a kulturních menšin. Feministické hnutí se v tomto období začíná značně diverzifikovat. Feministky začínají formulovat specifické požadavky „černého“ feminismu nebo také například „lesbického“ feminismu. Další požadavky feministek, které se v tomto období začínají objevovat jsou požadavky reprodukčních práv, zrovnoprávnění vztahů v manželství, eliminaci rodově podmíněného násilí, zrovnoprávnění neheterosexuálních osob atd. Druhá vlna feminismu přinesla kritiku sociálních a psychologických teorií a přispěla k vypracování teorií rodu. V oblasti politického aktivismu se opírala zvláště o marxistickou teorii, eko – teorii, teorii sociálního státu a jiné (Bosá, 2013, s. 18-19).

Chicaga, tedy přímo v prostředí klientek a klientů. Z počátku nabízely služby denní péče, knihovnu, vyučování a také zprostředkování zaměstnání. Od roku 1900 Hull House nabízel ubytování pro pracující ženy, inicioval svépomocné skupiny a byl místem setkávání odborných svazů. Součástí objektu byl navíc bazén a tělocvična.

Sociální práce má své kořeny ve snaze společnosti jako celku vypořádat se s problémem chudoby a nerovnosti. V té době se také hodně soustředili na odstranění nemocí a podporu zdraví.

Bosá (2013) mluví o dvou pohledech na Hull House. Z pohledu feminismu představuje Hull House síť ženských aktivistek, centrum politických aktivit, bezpečný prostor, v kterém vznikaly přátelství i milostné vztahy.² Z pohledu sociální práce je Hull House komplexním systémem sociální pomoci, který zabezpečuje krizovou intervenci, poradenství ale i prevenci. Hull House byl komunitním centrem, azylovým domem ale i výzkumným pracovištěm. Aktivistky v něm vykonávaly sociální práci jako feministky, a naopak, feministky se aktivisticky realizovaly prostřednictvím sociální pomoci. Hull House – systém ubytoven a „komunitních center“ vznikl spojením sil feministek první vlny, které se angažovaly na poli sociální práce.

Hull House sloužil nejen klientům a klientkám (primárně přistěhovalcům), ale také samotným aktivistkám. Využívaly ho jako bezpečný ženský prostor a zázemí pro jejich politickou činnost i studium. Bylo to centrum, kde se poprvé setkávala politická ženská hnutí s reálnými dopady sociální práce v praxi. Právě tady se mnoho aktivistek připojilo k sociálním pracovnícům, aby mohly nabízet ženám okamžitou pomoc v jejich nerovnoprávném společenském postavení. Mnoho sociálních pracovníc naopak díky kontaktu s feminismem pochopilo, že pro dosažení dlouhodobých pozitivních změn v životech jejich klientek a klientů je nevyhnutná širší sociální změna, dosažená prostřednictvím politického aktivismu.

Hull House se díky práci těchto žen postupně stal ubytovnou, sociálním, sportovním, zdravotnickým centrem, vzdělávací institucí, výzkumným pracovištěm i politickou organizací. V oblasti výzkumu se pracovnice snažily identifikovat příčiny sociálních problémů s kterými se jejich klienti a klientky setkávali (například chudoba,

² Hull house představoval také bezpečný prostor pro vznik milostných vztahů mezi ženskými aktivistkami bojujícími za svobodu ve všech významech slova (Bosá, 2013, s. 19).

nezaměstnanost, nedostatek hygieny, absence zdravotní péče, nepříznivé pracovní i životní podmínky, nevzdělanost, kriminalita atd). Povedlo se jim vytvořit specifické metody jednotlivých případů tzv. mapy,³ kterými zaznamenávaly výskyt negativních sociálních jevů a jejich souvislostí, které později začali využívat i sociologové z Chicagské univerzity.

V průběhu let se v Hull House vytvořila síť vlivných aktivistek, jejichž cílem bylo zlepšit podmínky klientek v širším sociálním prostředí. Na lokální a národní vlády vyvíjely nátlak, aby prosadily legislativní změny. Jejich zásluhou dosáhli zákazu dětské práce, zavedení povinné školní docházky, právní ochranu žen nebo zavedení prvního soudu pro mladistvé v USA (Sklar, 1985).

Velmi významnou měrou přispěly aktivistky Hull House k rozvoji sociální práce jako vědy. Výzkum, který realizovaly reagoval na různé požadavky jak politiků, tak i vědců, kteří očekávali vědeckou statistickou argumentaci o sociálních problémech, které bylo potřeba řešit. Hull House se proslavil specifickým vykazováním zjištění pomocí barevných kódovacích grafů tzv. (map), které rozdělovaly městské bloky podle různých ukazatelů (např. mzdové příjmy, etnické složení, náboženské vyznání atd).

Součástí metodiky sběru dat byl osobní, opakovaný a dlouhodobý kontakt výzkumnic se zkoumaným obyvatelstvem. Detailně zaznamenávaly data na jednotlivé domácnosti, bloky bytů a budov. „Mapy“ se nejvíce využívaly při prosazování práv dětí. Ženy, které pracovali v Hull House pocházely z různých společenských vrstev. Od žen, které realizovaly akademickou kariéru, přes dělnice, bývalé klientky až po přistěhovalkyně, které se chtěly aktivně zapojit do jeho aktivit.

Motivující prostředí Hull House bylo pro rozvoj sociální práce velmi přínosné. Bylo jedinečným prostorem pro ženy žijící v patriarchální společnosti, kde mohly zažít úplně jiný životní styl (Bosá, 2013, s. 20-22).

³ Viz. Příloha – obrázek barevných map, které zaznamenávaly výskyt negativních sociálních jevů v Chicagu, které zaznamenával Hull House obrázek 17.1 Mapa 19. oddělení Chicaga. Zdroj: Addams (1985), Hull-House Maps and Papers

Draus and Roddy (2015) uvádí, že Jane Addams a další ženy v Chicagu spojené s hnutím osadních domů provedly průzkumy sociálních a ekonomických podmínek městských čtvrtí, zejména těch, které hraničily s Hull House. Výběr z těchto studií byl publikován v roce 1895 jako Hull-House Maps and Papers a zahrnoval příspěvky zkoumající systém manufaktur, židovského ghetta a italské a české enklávy v rychle rostoucím městě. Addams inspirována Boothem pracovala s barevně kódovanými mapami, které ukazovaly rozložení úrovní mezd, etnických skupin a povolání na úroveň blok po bloku (viz. příloha obrázků 17.1) a také první pozorování, rozhovory a popisné vyprávění.

Stejně jako Booth se Addams zabývala především chudobou, ale nemohla se vyhnout složitým otázkám kriminality a užívání návykových látek. Addams viděla význam Hull House jako jednu z sociálních reforem, a proto postavila svůj výzkum jako nástroj k motivaci sociálních změn a také k informování konkrétních politik, včetně těch, které se zabývají užíváním návykových látek (Draus and Roddy. 2015, s. 340-341).

Dokonce i ty jsou zpracovány způsobem, který je silně kontextový, jak odhaluje tato pasáž z jejich memoárů Dvacet let v Hull-House:

„K nevyhnutelnému nedorozumění došlo také v souvislosti se snahou obyvatel Hull-House zakázat prodej kokainu nezletilým, což nás přivedlo do ostrého konfliktu s mnoha drogisty. Vzpomínám si na italského drogistu⁴ žijícího na okraji čtvrti, který nakonec přišel s výborem svých krajanů, aby se podíval, co po něm Hull-House chce, a byl pevně přesvědčen, že žádná taková snaha nemůže být nezištná“ (Addams, 1912, s. 299).

1.4. Profesionalizace sociální práce

Bosá (2013) uvádí, že pochopení sociální práce jako profese souvisí s mnoha atributy profesionality a profesionalizaci vidí jako proces, který má dva cíle. Prvním z nich je uznání sociální práce jako samostatné, specializované profese (včetně systému vzdělávání, standardů kvality, profesních organizací) a druhým cílem je dosažení

⁴ Jedná se o dobové pojmenování člověka závislého na drogách

profesionality sociálních pracovníků a pracovníc, a to nejen v oblasti teoretické a odborné vzdělanosti, ale také dovednosti nevyhnutelně potřebné pro výkon sociální práce.

Na základě historické analýzy rozlišuje Welbourne (2009) dva hlavní aspekty posuzování profese. První se soustředí na to, zdali daná oblast lidské činnosti splňuje podmínky profese, tedy zdali je možná identifikace „znaků profese“. Pozornost soustředí na funkce, které sledovaná profese plní v společnosti. Mezi seznam znaků profese, které Welbourne uvádí patří – systematický soubor poznání v specifické profesní oblasti, profesionální autorita – odbornost uznávána klientelou, sankce společenství (platné pro členy společenstva), regulační etický kodex a profesionální kultura ustanovená v rámci profesionálních organizací a sdružení.

Dále doplňuje tento seznam o soubor specifických dovedností, které výkon profese vyžaduje a které se odlišují od dovedností očekávaných v jiných profesích, dlouhodobá příprava na výkon profese, možnost kontroly, kdo se bude moct k výkonu profese připravovat (kontrola nad vstupem do vzdělávacího a výcvikového procesu prostřednictvím stanovených kritérií), přijetí závazku poskytovat služby, autonomie, prestiž, odměna za poskytované služby a v neposlední řadě také důvěra klientely.

Druhý aspekt se zaměřuje na to, do jaké míry je daná oblast lidské činnosti vnímaná jako profese. Vychází z toho, že formální naplnění znaků profese, ještě neznamená, že má profese ve společnosti skutečný vliv. Zaměřuje se více na reálné možnosti jejího naplnění. Tenhle aspekt označuje jako přístup založený na mocenském vlivu. Jde o posuzování toho, jaké míry má posuzovaná profese „monopol“ na poskytování služeb a jestli pracovníky a pracovnice dané profese vnímá veřejnost jako odborníky (Welbourne, 2009, s. 19-35).

Kornbeck (1998) uvádí, že existuje šest podmínek, které by z hlediska profesionalizace měly být naplněny. Mezi tyto podmínky patří vědeckost/akademická vzdělávacího kurikula v dané oblasti, komodifikace poskytovaných služeb (více placené práce než dobrovolnické neplacené), institucionalizace (zahrnuje organizace, které jsou oprávněné posuzovat kvalitu práce, mohou vydávat licence nebo jiná potvrzení o připravenosti na výkon práce v dané oblasti), unifikace (zahrnuje společné vzdělávání a

pravidla praxe) a monopolizaci (pouze oprávnění profesionálové a profesionálky, držitelé licencí nebo dosaženého vzdělání, smějí vykonávat úkoly v rámci praxe v dané oblasti).

Hlavními důvody, proč má profesionalizace sociální práce smysl je vyšší efektivita intervencí a zabezpečení kvality sociálních služeb prostřednictvím kontroly kvality služeb. V minulosti se k těmto důvodům přidružovala také potřeba uznání sociální práce jako placené profese a možnost vzdělávání (zejména pro ženy, které měly přístup k vzdělávání velmi komplikovaný v mnoha ohledech). Skutečnost, že mezi poskytovateli sociální péče převažovaly ženy, měla výrazný vliv na profesionalizaci sociální práce a profese. Zpochybňování rovnosti žen a mužů se odrazilo také v zpochybňování hodnoty, kvality a profesionality sociální práce (Bosá, 2013, s. 25).

1.5. Sociální práce jako „ženská profese“

Sociální práce je jedna z profesí, která je vnímána jako „ženská profese“. Minarovičová (2009) uvádí, že představa typické ženské práce je založená na péči a pomoci druhým a odvíjí se převážně od konceptu mateřství, které chápe jako „přirozené“ pro všechny ženy, bez ohledu na to, jestli matkami jsou nebo ne. Průkopnice sociální práce Octavie Hill (1838-1912), britská sociální reformátorka dokonce zdůrazňuje, že je povinností žen, které nemají rodinu, pečovat o druhé, a tak realizovat svoje mateřství. Vnímání mateřství jako „poslání“ vytváří dojem, že skrz tyto činnosti dochází k „naplnění“ ženského osudu, a tak lze nabýt dojmu, že matky (a také sociální pracovnice, zdravotní sestry, učitelky) při své práci jakoby „uspokojovaly svoje specifické potřeby“, které se zároveň považují za „přirozené“. Kromě jiného vzniká představa, že už není potřeba žádné další profesionální nebo finanční uznání.

Mnoho feministických průkopnic vnímalo sociální práci jako profesi určenou výhradně ženám. Jejich postoj pramenil z různých teoretických východisek. Zatímco zastánkyně kulturního feminismu jako například Alice Salomon, Jane Addams s touto argumentací souhlasily, feministky s marxistickými východisky (napr. Florence Kelley, Mary Mc Dowell) nebo liberálky (Ilse Arlt, Alice Masaryková) tento postoj odmítaly. Všechny si ale uvědomovaly nevýhody, které takový postoj přináší (Bosá, 2013, s. 27).

Problém velmi nízké prestiže sociální práce jako „ženské profese“ vnímala také Mary Richmond. Podle ní by sociální práce mohla dosáhnout větší prestiže tím, že by se do klíčových pozic zapojilo více mužů. Richmond a další aktivistky připomínaly tuto skutečnost v diskusích se zástupkyněmi kulturního feminismu (Hering, Waaldijk, 2003).

Bosá (2013) uvádí, že mnohé aktivistky z oblasti sociální práce si uvědomovaly, že bez prosazování politických lidskoprávních požadavků rovnosti pro ženy, budou jejich snahy o profesionalizaci sociální práce omezovány. Naopak na straně druhé feministky první vlny pochopily, že bez sociální práce není možné v praxi realizovat politické požadavky.

Kodymová (2021) uvádí, že z dosavadních zjištění historického výzkumu vyplývá, že se vývoj sociální práce do druhé světové války na našem území nijak nelišil od vývoje v jiných zemích.

„V první řadě lze sledovat, že to byly převážně ženy, které pomáhaly etablovat sociální práci jako profesi a nadále ji rozvíjet. To znamená že i pro naše území jsou platné závěry převážně zahraničních autorů a autorek, a to, že sociální práce se začala rozvíjet jako ženský projekt ve světě existujících mužských profesí. Druhou významnou linií pak tvoří prvek mezinárodní spolupráce. V raných dějinách oboru je to těsná spolupráce v euroamerickém prostoru, doba rozvoje školství i institucí s předáváním, dnešními slovy, dobré praxe a vznik mezinárodních organizací sdružujících sociální pracovníky a pracovníce. Čím detailněji budeme poznávat dějiny české sociální práce, tím jasněji pak vystoupí na povrch její vzájemné propojení s rozvojem na území jiných států. A v rámci tohoto zjištění i strategie volené zejména ženami v procesu profesionalizace sociální práce. Pro pochopení domácí tradice je totiž genderové hledisko stejně nezbytné, jako pro současnou praxi sociální práce“ (Kodymová, 2021).

2. Feminismus v profesionalizované sociální práci

2.1. Mezinárodní hnutí v sociální práci

„V rámci první vlny feministického hnutí využívaly zakladatelky sociální práce mezinárodní síť. Jako první potřebu uváděly komunikaci na mezinárodní úrovni, vzájemné učení a koordinování kroků v oblasti profesionalizace a vědeckého bádání v sociální práci prostřednictvím mezinárodních konferencí.

Mezi první mezinárodní konference patřila Mezinárodní konference sociální práce v Paříži (International Conference on Social Work, 8-13. 7. 1928). Na ní pak následně navazovali konference, ve kterých sehráli velkou roli Alice Salomon, Alice Masaryková (její nejdůležitějším přínosem je podpora výchovy a vzdělání dětí, propagace humanismu, charitativní práce, zakladatelka nadace Červeného kříže a škol), Helena Radlinská (nejdůležitější roli odehrálo její působení v rozvoji polské sociální pedagogiky jako první polské sociální pedagožky, která po létech zkušeností vytvořila určitou koncepci této disciplíny), ale i další sociální pracovnice a ženské aktivistky. Již na první konferenci byla založena první a dodnes nejvýznamnější mezinárodní organizace – Mezinárodní federace sociálních pracovníků a pracovnic (International Federation of Social Workers, IFSW). Jedním z hlavních témat, kterým se organizace věnuje je etika sociální práce. Platný etický kodex sociální práce vznikl pod gescí IFSW“ (Bosá, 2013, s.32-33).

2.2. Profesní organizace

Historické okolnosti vzniku profesních organizací a sdružení byly v Evropě a v angloamerickém prostředí značně odlišné. Profesionalizace sociální práce v USA probíhala v prostředí liberální tržní ekonomiky. Sociální práce se realizovala v rámci trhu služeb, kde bylo pro sociální pracovnice a pracovníky nezbytné se vymezit vůči ostatním poskytovatelům služeb. Otázka kvality služeb v takto definovaném prostředí byla zásadní nejen pro klientelu, ale i pro sociální pracovnice a pracovníky samotné. Najít externí finanční zdroje bylo nezbytné zejména proto, že bylo nutné financovat služby, jejichž odběrateli byli lidé v obtížné životní situaci. Proces profesionalizace byl proto v USA zaměřený především na podporu důvěry společnosti (příjematelů služeb, donorů, ale i širšího prostředí) vůči sociální práci. S profesionalizací sociální práce v rámci tržní

ekonomiky se spojuje i kritika, že se sociální práce se stává komerční službou (hlavně v období druhé poloviny dvacátého století, ale přítomnost tohoto jevu je možné identifikovat i dříve, především pod vlivem psychologizujících teorií sociální práce) (Bosá, 2013, s. 31).

Jak upozorňují Specht a Courtney (1994) tím, že sociální práce vstoupila na trh jako „soukromá praxe“, ale i pod vlivem psychoterapie a rapidního rozvoje medicínské péče, se mnozí sociální pracovníci a pracovnice vzdálili původnímu poslání. Sociální pracovníci a pracovnice tak byli vnímáni spíše jako „agenti“ posuzující situaci klienta a klientky než jako pomáhající.

V Evropě se sociální práce vyvíjela jako jeden z elementů sociální politiky. V rámci širšího konceptu sociálního státu byla jedním z jeho nástrojů (resp. v Německu byla jeho předchůdkyní). Veřejná administrace v Evropě byla díky ní schopna (a oprávněna) kontrolovat „úkoly“ zadávané státem nebo vyplývající se státem definovaných sociálních zájmů. Odlišný proces profesionalizace měl za následek i zásadně odlišnou podobu institucionalizace sociální práce. Zatímco v Evropě (s výjimkou Velké Británie) je sociální práce víceméně samostatnou profesí, v USA sociální práce zahrnuje i mnohé další pomáhající profese (různé formy terapie, sociální pedagogika, speciální pedagogika, ošetrovatelství). Profesní organizace, které vznikaly v USA, se neorientují výhradně na sociální práci, ale „zastřešují“ několik pomáhajících profesí. Z některých hledisek je odlišné i zaměření činnosti profesních organizací v USA a Evropě. Zatímco v USA plnily především roli garantů kvality, v Evropě sloužily zejména pro vzájemnou podporu a síťování sociálních pracovníků a pracovníků (Bosá, 2013, s. 31-32).

2.3. Profesní organizace související s aktivitami žen, původně se zaměřující na vzdělávání v Československu

Jak uvádí Kodymová & Haburajová-Ilavská (2014) „*geneze profesionální sociální práce by se neobešla bez podpory zájmových, svépomocných či profesních spolků a rozvoje vzdělávací soustavy v tomto oboru; obojí spolu mnohdy souvisí*“ (Kodymová & Haburajová-Ilavská, 2014, s. 81). Vznikají organizace jako jsou Československý červený kříž, spolek Vesna, Živena, spolky konkrétních škol, nebo Organizace sociálních pracovníků. Spolková činnost podporovala rozvoj vzdělávací soustavy sociální práce. První škola vznikla pro školní rok 1918/1919 a postupně se školství rozvíjelo přes

nástavbové až k vysokoškolskému, kterého bylo dosaženo po roce 1946. (Tamtéž, 2014).

„Na profesionální podobu sociální práce měly významný vliv i ženy. U zrodu školství proto stály i ženské spolky pro podporu rozvoje vzdělávání žen a dívek. Obecným cílem spolků bylo — skutečně velmi zjednodušeně řečeno — jednou pro vždy popřít názor na úkol žen ve společnosti stručně vyjádřený kupř. Vilémem II Pruským: „Küche, Kinder und Kirche.““ (Kodymová & Haburajová-Ilavská, 2014, s. 81).

Zde představím, alespoň dva významné spolky, a to moravskou Vesnu a slovenskou Živenu.

K prvním ženským vzdělávacím a kulturním spolkům patří spolek Vesna v Brně. Dle příkladu z Čech začaly vznikat koncem šedesátých let 19. století i spolky na Moravě. Jedním z nich byl spolek Vesna založený v roce 1870 jako pěvecká jednota, který byl později pozměněn na vzdělávací a výrobní spolek. Spolek Vesna byl úzce propojen se zrodem prvního dívčího lycea v Rakousku-Uhersku a v období svého působení spravoval třináct škol. Po první světové válce provoz těchto škol převzalo město Brno. Spolek se poté zaměřil na přednáškovou, sociální, národopisnou činnost, ale i na organizaci zájmových kroužků. Mezi významné osoby spolku Vesna patřil František Mareš. Byl označován za tvůrce vzdělávání a vyššího školství dívčího nejen na Moravě, ale i na Slovensku. František Mareš je osobou, která svou činností propojuje spolky Vesna i Živena. Vesna otevřela 16. září 1886 v Brně svou první třídu spolkové dívčí školy české, která nabízela svým studentkám možnost vzdělávat se ve svém rodném jazyce. Součástí aktivit spolku Vesna byly dobročinné aktivity, při kterých byla navázána spolupráce s Dobročinným komitétem dam, Maticí školskou ale i zakládaly vlastní instituce. Jednou z prvních institucí byla tzv. poptavárna, která sloužila absolventkám škol při hledání práce. Po jejím zrušení byla nahrazena Ženskou útulnou (Kodymová & Haburajová-Ilavská, 2014).

„Ústav byl založen pro podporu dětí, dívek, žen a stařen a vznikl v roce 1899. Útulna vydržovala k roku 1914 sirotčinec, útulek pro nemluvňata a batolata, dívčí penzionát, kurzy vaření, šití, praní a žehlení prádla, her a národních tanců, poptavárnu na místa, noclehárnu a stravovnu pro služby, členskou stravovnu a noclehárnu, dětskou

kolonii v Juliánově, dětskou kolonii v Lubě, kolonii pro děti chudokrevné, slabé a nervózní v Cirkvenici a ve Sv. Jeleně na pobřeží Jaderského moře, kolonii pro skrofulosní děti v Selci u Cirkvenice a domov v Králově Poli (encyklopedie Brna) (Tamtéž, 2014, s. 82-83).

Vesna pořádala také přednášky se sociální tematikou. Tyto přednášky byly zaměřeny na novinky z oblasti sociální problematiky. V roce 1920 navštívily spolek Vesna delegátky spolku Živena ze Slovenska, aby se seznámily s prací a činností v oblasti vzdělávání. Delegátky také absolvovaly exkurzy ústavů zaměřených na sociální péči o dítě (Kodymová & Haburajová-Ilavská, 2014).

Bosá (2013) udává, že prvním významným ženským sdružením na území Slovenska byl spolek Živena. Historicko-politický kontext, ve kterém Živena svou činnost realizovala, vycházel z prostředí národně-obrozeneckého hnutí. Ambro Pietor, iniciátor a spoluzakladatel Živeny, argumentoval ve prospěch existence ženského spolku na Slovensku především osvícenskými a národními zájmy. Výraznou inspirací pro něj byly ženské spolky v Čechách, ve kterých se prosazovala potřeba vzdělávání žen jako prostředku emancipace národa.

Vzdělané, kulturní a národně cítící matky a manželky měly vychovávat děti v národním duchu a podporovat národovectví manžela, ale i dalších lidí v okolí. Ženy, které Živenu spoluzakládaly a které se aktivně zapojily do její činnosti, nicméně měly radikálnější požadavky. Chtěly vytvořit prostor pro veřejnou činnost žen a možnost se zaměstnat. Diskutovaly o volebním právu a politické činnosti žen. Na stránkách časopisu Živena přinášel spolek informace o emancipačních snahách žen v zahraničí, diskutovalo se o volebním právu žen a o feministických aktivistkách. Primárním cílem však bylo národní pozdvižení a vzdělávání dívek. Ani takové „umírněné“ požadavky však nenašly jednoznačnou podporu mezi všemi muži, kteří byli aktivní v národně-emancipačním hnutí. Pozice ženského emancipačního hnutí v našem prostředí nebyla tedy jednoduchá.

Slovenské ženy však i přes nepříznivé okolnosti udržovaly intenzivní vztahy s feministkami v jiných částech Rakousko-Uherska, zejména však s Češkami a Maďarkami. Byly vnímány jako ohrožení národních zájmů. Vznik Československé republiky přinesl slovenským ženám nové podmínky pro jejich práci. „Boj“ žen se zaměřil na otázky

pracovních podmínek či péče o děti. Důraz se začal klást i na sociální práci a na její profesionalizaci. Velké úsilí směřovalo k založení jeslí pro pracující ženy (1922 v Martině). Slovenský válečný stát znamenal pro Živenu několik omezení. Zredukovala svůj program, ztratila šestnáct poboček a její členská základna přišla o české a židovské ženy. Nově ožily i předsudky vůči emancipaci žen. Spolek se nakonec spojil se Svazem slovenských žen, čímž skončilo jeho samostatné působení.

Vznik Československé republiky znamenal začátek profesionalizace sociální práce i na Slovensku. O profesionalizaci sociální práce na našem území se významnou měrou zasloužily absolventky Vyšší školy sociální péče, kterou založily v roce 1918 Alice Masaryková a Anna Berkovcová. První absolventky této školy totiž neměly možnost se pracovně realizovat. Sociální práce byla zaměřována s ošetřovatelstvím a vychovatelstvím. V rámci profesního sdružení Organizace absolventek VŠSP (Vyšší škola sociální péče) vytvořili definici sociální práce, určili její obsah a rozhodli, že výkon této profese vyžaduje vysokoškolské vzdělání. Sociální pracovnice zformulovaly tři podmínky pro kvalitní a odborný výkon sociální práce: profilování sociální péče jako samostatného pracovního oboru (evidovaného i v systému profesí); vybudování systému samostatného sociálního školství založeného na sociálních vědách a odpovídajícího skutečným potřebám sociální práce, které by mělo být součástí systému vysokých škol; hodnocení sociální práce jako odborného výkonu (potřeba kritérií kvality) (Kodymová, Šiklová, 2007). I absolventky Vyšší školy sociální péče se zapojily do přípravy první Mezinárodní konference sociální práce v Paříži. Pod záštitou Alice Masarykové zorganizovaly přípravný Československý sjezd sociální a zdravotní práce, který sloužil jako příprava na tuto akci. Dalším důležitým profesním spolkem byla Organizace sociálních pracovníků (OSP), která se zaměřovala na několik oblastí nezbytných pro podporu a profesionalizaci sociální práce, ale i pro zlepšení sociální situace členek. Členky organizace podporovaly další vzdělávání, inovativní vzdělávání, vzájemnou informovanost (provozovali odbornou knihovnu, organizovali přednášky, semináře, exkurze, překládaly texty aj.), sestavovaly a aktualizovaly evidenci volných pracovních míst a podporovaly mezinárodní spolupráci, především prostřednictvím organizace stáží. Organizace sociálních pracovníků vydávala i vlastní odborný časopis s názvem Sociální pracovnice. Vycházel v letech 1932–1948 (Bosá, 2013, s. 41–45).

3. Významné osobnosti ve světě a jejich vliv na genezi sociální práce jako profese na našem území a jejich zázemí pro výkon sociální práce.

Feministická východiska se u žen, které se podílely na položení základů sociální práce často zamlčují nebo striktně oddělují od jejich pracovních aktivit. Tyto ženy ale nedělaly rozdíly v práci podle toho, jaké činnosti se věnovaly (sociální práci, emancipační činnosti atd), ale naopak svoji práci realizovaly jako feministky. Toto jejich východisko se jasně odráželo ve všech aspektech práce: při identifikaci problémů, stanovování cílů, ale také v metodách, prostředcích a použitých postupech (Bosá, 2013).

V následujícím stručném přehledu uvádím několik z těchto žen, které demonstrují skutečnost, že feminismus má v oblasti sociální práce své důležité místo.

3.1. Alice Salomon (1872-1948) Průkopnice feministické sociální práce v Německu

Alice Salomon byla pedagožka, feministka, ekonomka a mezinárodní aktivistka, která byla jednou z průkopnic vznikajícího oboru profesionální sociální práce v Německu na počátku 20. století. V roce 1925 byla mezi zakladatelkami Německé akademie pro ženskou sociální a pedagogickou práci a později působila jako první prezidentka Mezinárodního výboru škol sociální práce. V roce 1937 byla nucena uprchnout z Německa; byla přivítána a poctěna po svém příjezdu do Spojených států, ale nepodařilo se jí najít trvalé zaměstnání.

Zkušenosti v první linii v průběhu šesti let praktické sociální práce v různých prostředích a osobní vhléd do vážné situace chudých rodin poskytly v pozdějších letech základ pro prakticky orientované vytváření osnov a výuky. V roce 1899 vedla Alice Salomon první úplný jednoletý vzdělávací kurz v sociální práci. Zároveň se věnovala vlastním akademickým studiím. Od roku 1902 do roku 1906 studovala na berlínské univerzitě, i když jí chybělo maturitní vysvědčení potřebné pro formální přijetí. Dva články, které publikovala, byly uznány jako způsobilé k účasti. Napsala disertační práci na téma „Příčiny nerovného odměňování za práci mužů a žen“. Toto kontroverzní téma

spojené se skutečností, že ženy ještě nebyly oficiálně přijímány na německé univerzity, vedlo k silnému odporu proti udělení jejího doktorského titulu. Začala více než kdy jindy zlepšovat kvalitu školení a vzdělávání v sociální práci.

Alice Salomon po celou dobu své praxe i psaní zdůrazňovala důležitost historického povědomí a potřebu širokého referenčního rámce, v němž je třeba sociální práci vnímat: ekonomii, přírodní a sociální vědy, národní a světovou politiku, filozofické a náboženské dimenze. Daleko předběhla svou dobu a zdůraznila „umožňující“ povahu výuky a důležitost povzbuzování studentů, aby přemýšleli a posuzovali sami za sebe.

Pozoruhodný nárůst škol sociální práce, paradoxně během 1. světové války, a stále rostoucí učební osnovy si vyžádaly jak zefektivnění vzdělávacího úsilí, tak úsilí o veřejné uznání odborné přípravy, včetně oficiální akreditace absolventských listů. K dosažení tohoto cíle iniciovala Alice Salomon v roce 1916 německou konferenci škol sociální práce pro ženy, která měla sloužit jako fórum pro zástupce všech škol.

V roce 1920 získaly oficiální uznání nejen diplomy, ale i profese sociální práce jako celek. V roce 1925 Alice Salomon a další založili německou akademii pro ženskou sociální a pedagogickou práci (Deutsche Akademie für soziale und pädagogische Frauenarbeit), aby připravila ženy z praxe na vyšší administrativní pozice, aby bylo možné vybudovat výzkumnou a znalostní základnu speciálně pro sociální práci, institucionalizovat další vzdělávání jako celoživotní proces a získat sociální pracovníky na učitelské pozice ve školách sociální práce. Alice Salomon přeložila *Sociální diagnostiku* Mary Richmondové a přizpůsobila ji německým podmínkám. Spolu s Marií Baumovou vyvinula první komplexní program rodinné péče v Německu („Familienfürsorge“), který byl implementován ve většině veřejných i soukromých sociálních služeb“ (Wieler, n.d.).

Na základě zkušeností mezinárodního mírového hnutí a ženského hnutí, propojily vzdělatelky sociální práce jako Alice Salomon rozvoj vzdělávání v sociální práci na národní úrovni úzce s rozvojem mezinárodních diskusí a výzkumných platforem, pro které řada mezinárodních konferencí sociální péče ve 20. a 30. letech 20. století a založení Mezinárodní rady škol sociální práce, později Mezinárodní asociace škol sociální práce (IASSW), poskytly vhodné příležitosti. Tyto mezinárodní snahy žen měly jasnou politickou a emancipační agendu a implikovaly kritiku úzkých nacionalistických tendencí, které charakterizovaly raný vývoj v sociální politice a nacionalismus, který tyto

průkopníci vzdělávání v sociální práci spojovali s příčinami první světové války (Lorenz, 2008).

Po první světové válce vedla pověst Alice Salomon v zahraničí k nabídce pracovat na německém ministerstvu zahraničních věcí. Přestože nabídku odmítla, měla tu čest cestovat jako diplomatka po celé období Výmarské republiky. Procestovala Severní Ameriku a hojně cestovala také po Evropě, kde pořádala prezentace, jejichž části byly publikovány v mnoha novinových článcích. Její pověst učitelky a internacionalistky vedla k tomu, že byla pozvána k uspořádání velkého mezinárodního kongresu „Quinzaine Sociale“ v Paříži v roce 1928, kterého se zúčastnilo pět tisíc účastníků.

V roce 1948 během silné vlny veder na konci srpna Alice Salomon zemřela v New Yorku. Přesný čas a datum její smrti není jisté, protože byla ve svém bytě sama. Dveře bylo nutné otevřít násilím a příbuzní museli přijet do města, aby ji identifikovali. Jeden z jejích bývalých obdivovatelů šel na její pohřeb na hřbitově Evergreens v Brooklynu. Doufal, že se připojí k dobrému počtu starých přátel z Berlína a nových z New Yorku. Uvedl však, že se nekonala žádná pohřební služba a že se zúčastnili pouze čtyři nebo pět lidí.

Rukopis jejích memoárů, který byl na řadu let považován za ztracený, byl znovu objeven, přeložen a poprvé publikován v Německu v roce 1983. O několik let později byla její bývalá škola v Berlíně potřetí přejmenována na její počest a v roce 2001 byl v Berlíně slavnostně otevřen archiv Alice Salomon. Nakonec v roce 2004, šedesát let poté, co dokončila své vzpomínky, byly v její exilové zemi vydány paměti Alice Salomonové s názvem „Postava je osud“. (Wieler, n.d.).

3.2. Ilse Arlt (1876-1960) Rakouská ženská aktivistka a zakladatelka evropské sociální práce jako vědy

Ilse Arlt se narodila 1. května 1876 ve Vídni. Ve svých 20 letech získala certifikaci učitelky angličtiny, ale kvůli nemoci nemohla svůj certifikát využít a začala se sebevzdělávat v ekonomii. V letech 1901 až 1905 oficiálně studovala ekonomii na vídeňské univerzitě (Ilse Arlt, 1876-1960, n.d.-a).

V roce 1910 byla pozvána, aby promluvila na Mezinárodním kongresu veřejné a soukromé charity v Kodani. Bohužel se nemohla zúčastnit kvůli vleklé nemoci, ale věnovala své práci - „Teze o sociální pomoci žen v Rakousku“ jako závěrečné slovo prezentaci Dr. Arthura Glasera na téma "Ženy v rakouské sociální péči". V něm navrhuje vytvoření profese sociálního pracovníka. V roce 1912 založila první sociální školu ve Vídni, která nesla jméno "Vereinigte Fachkurse für Volkspflege". Ilse Arlt od samého počátku chápala své vzdělávací centrum nejen jako vzdělávací instituci, ale také jako výzkumnou instituci, která má provádět základní výzkum pro důležité úkoly sociální politiky. Slovník sociální péče v deseti jazycích by měl být příspěvkem k vysvětlení pojmů a sociálním slovníkem. Sama shromáždila všechny učební materiály a napsala první rakouské učebnice "Die Grundlagen der Fürsorge" (1921) a "Die Gestaltung der Hilfe" (1923). Ilse Arlt byla zbavena učitelské licence kvůli svým židovským předkům a její knihy byly zničeny. V roce 1946 byla její škola znovu otevřena, ale v roce 1950 musela být kvůli finančním problémům trvale uzavřena (Ilse Arlt, n.d.).

Výzkumným zájmem Ilse Arlt byl lidský život v chudobě a deprivaci. Ilse Arlt analyzovala podmínky a příčiny chudoby pomocí metod terénního výzkumu. Poznamenala, že neexistuje vědecký konsenzus o tom, co chudoba vlastně je. Aby je Ilse Arlt lépe pochopila, identifikovala třináct základních lidských potřeb, jejichž uspokojení nebo zanedbávání je ukazatelem chudoby, která by trvale poškozovala lidi. Její publikace a přednášky byly zaměřeny zejména na zlepšení pracovních a životních podmínek žen. Byla členkou Sdružení pro zlepšení situace žen, které provozovalo poradenská centra pro instituce sociální péče ve Vídni. V této funkci Ilse Arlt organizovala kampaně na získání darů v naturáliích a penězích. Když byla za první republiky založena sociální škola města Vídně, její moderní myšlenky sloužily jako vzor.

Ilse Arlt jako představitelka feminismu první vlny ve svém výzkumu chudoby a blahobytu zaměřeného na uspokojení potřeb, upozornila na oblast života, která dosud nebyla prozkoumána: život a hospodaření v domácnosti a ekologii. Soustředila se tak na výzkum oboru, který patřil primárně ženám, nebyl placený a z ekonomického hlediska zcela podhodnocený. Arlt vrhla světlo na toto pole působnosti, které je nezbytné pro lidské blaho, s myšlenkou prozkoumat možnosti naplněné a placené práce pro ženy: „Je to stále nepovšimnuté – ale sílí náznaky, že se začíná objevovat nová profese z tradiční role

pomocnice, z touhy mladých žen studovat a z nové povinnosti žen vydělávat peníze.“ Arlt je v této pozici klasickou představitelkou první vlny ženského hnutí jehož cílem bylo začlenit ženy a jejich pečovatelské a domácí dovednosti v rámci jejich genderově založených rolí do společnosti, rozšířit jejich sféru vlivu a míru participace a případně mít harmonizující dopad na sociální a politické konflikty.

Arlt považovala zlepšení péče o život, racionální hospodaření v domácnosti a udržitelné spotřebitelské chování především za úkol ženy. Poklady stoletých znalostí žen by měly být vědecky studovány s cílem nakonec transformovat mužské myšlení na lidské myšlení. Je třeba zmínit, že Arlt poukázala na to, že profese sociální péče by se měla rozšířit i na muže. Upřednostňovala tradiční rozdělení rolí na základě pohlaví a péči o kojence, vaření a ruční práce (nikoli však práce v domácnosti obecně) považovala především za ženskou práci (Maiss, 2011).

V roce 1954 byla Ilse udělena cena Karla Rennera. V roce 1958 vydala knihu „Wege zu einer Fürsorgewissenschaft“, která na počátku 90. let pomohla utvořit základ sociální práce jako vědy. Ilse Arlt zemřela 25. ledna 1960 (Ilse Arlt, 1876-1960, n.d.-a) Porovnej (Ilse Arlt – Ilse Arlt Institut Für Soziale Inklusionsforschung, n.d.).

3.3. Jane Addams (1860-1935) Americká vědkyně, zakladatelka Hull House, sociální pracovnice, feministka, pacifistka a nositelka Nobelovy ceny za mír (1931)

Jane Addams (narozena jako Laura Jane Addams, 6. září 1860–21. května 1935) získala celosvětové uznání v první třetině dvacátého století jako průkopnická sociální pracovnice v Americe, jako feministka a jako internacionalistka.

V roce 1881 Jane Addams promovala na Rockford Female Seminary, učitelce třídy sedmnácti, ale bakalářský titul jí byl udělen až poté, co se škola příští rok stala akreditovanou jako Rockford College for Women. Během následujících šesti let začala studovat medicínu, ale kvůli špatnému zdravotnímu stavu je opustila, byla přerušovaně hospitalizována, cestovala a studovala po Evropě jedenadvacet měsíců a poté strávila téměř dva roky čtením a psaním a úvahami. jaké by měly být její budoucí cíle.

Ve věku sedmadvaceti let, během druhého turné po Evropě se svou přítelkyní Ellen G. Starr, navštívila osadu Toynbee Hall v londýnském East Endu. Tato návštěva pomohla dokončit myšlenku, která byla tehdy aktuální v její mysli, otevření podobného domu v znevýhodněné oblasti Chicaga. V roce 1889 si ona a slečna Starr pronajala velký dům postavený Charlesem Hullem na rohu Halsted a Polk Street. Oba přátelé se přistěhovali, jejich cílem, jak bylo vyjádřeno později, bylo „poskytnout centrum pro vyšší občanský a společenský život; zakládat a udržovat vzdělávací a filantropické podniky a zkoumat a zlepšovat podmínky v průmyslových čtvrtích Chicaga“.

Addams a její kolegyně Starr přednášely o potřebách okolí, sháněly peníze, přesvědčovaly mladé ženy z dobře situovaných rodin, aby pomáhaly, staraly se o děti, ošetřovaly nemocné, poslouchaly výlevy problémových lidí. Ve druhém roce existence Hull-House hostil každý týden dva tisíce lidí. Dopoledne probíhaly vyučování v mateřské škole, odpoledne klubové schůzky pro starší děti a večer pro další kroužky a kurzy v téměř noční škole pro dospělé. První zařízení přidané k Hull House byla umělecká galerie, druhé veřejná kuchyně; pak přišla kavárna, tělocvična, bazén, družstevní internátní klub pro dívky, knihařství, výtvarný ateliér, hudební škola, dramatický kroužek, oběžná knihovna, úřad práce, muzeum práce.

Jak její pověst rostla, byla Jane Addams vtažena do větších oblastí občanské odpovědnosti. V roce 1905 byla jmenována do chicagské rady pro vzdělávání a následně se stala předsedkyní školského řídicího výboru; v roce 1908 se podílela na založení Chicagské školy občanské a filantropie a v příštím roce se stala první ženskou prezidentkou Národní konference charit a náprav. Ve své vlastní oblasti v Chicagu vedla vyšetřování porodní asistence, konzumace narkotik, dodávek mléka a hygienických podmínek, dokonce zašla tak daleko, že přijala oficiální místo popelářského inspektora devatenáctého oddělení s ročním platem tisíc dolarů. V roce 1910 získala první čestný titul, který kdy ženě udělila Yaleova univerzita.

Jane Addams byla filozofií zapálenou feministkou. V oněch dobách před volebním právem žen věřila, že ženy by měly být slyšet v legislativě, a proto by měly mít právo volit, ale komplexněji si myslela, že ženy by měly vytvářet aspirace a hledat příležitosti k jejich realizaci. Pro svou vlastní touhu zbavit svět války vytvořila Jane Addams příležitosti nebo se chopila těch, které jí byly nabídnuty. V roce 1906 přednášela na letním

zasedání University of Wisconsin, kterou vydala příští rok jako knihu, *Newer Ideals of Peace*. Promluvila za mír v roce 1913 na ceremonii připomínající stavbu Paláce míru v Haagu a v následujících dvou letech jako lektorka sponzorovaná Carnegie Foundation promluvila proti vstupu Ameriky do první světové války.

V lednu 1915 přijala předsednictví Women's Peace Party, americké organizace, a o čtyři měsíce později předsednictví Mezinárodního kongresu žen svolaného do Haagu převážně z iniciativy Dr. Aletta Jacobs, nizozemská sufražetka s mnoha různými talenty. Když tento kongres později založil organizaci nazvanou Women's International League for Peace and Freedom, Jane Addams sloužila jako prezidentka až do roku 1929, jako předsedkyně šesti mezinárodních konferencí v těchto letech a jako čestná prezidentka po zbytek svého života.

Jane Addams, která se veřejně stavěla proti vstupu Ameriky do války, byla napadena v tisku a vyloučena z Dcer americké revoluce, ale našla východisko pro své humanitární impulsy jako asistentka Herberta Hoovera při poskytování humanitárních dodávek potravin ženám a dětem nepřátelských národů, o nichž vyprávěla ve své knize *Mír a chléb v době války* (1922).

Poté, co v roce 1926 utrpěla infarkt, Addams již nikdy plně nezískala své zdraví. Byla přijata do baltimorské nemocnice přesně v den, 10. prosince 1931, kdy jí byla v Oslu udělena Nobelova cena za mír. Zemřela v roce 1935 tři dny poté, co operace odhalila netušenou rakovinu. Smuteční obřad se konal na nádvoří Hull House (The Editors of Encyclopedia Britannica, 1999).

3.4. Mary McDowell (1854-1936) Zakladatelka University of Chicago Settlement House a spoluzakladatelka National Women's Trade Union League

Studentka Jane Addams, zakladatelka University of Chicago a uznávaná sociální pracovnice Mary McDowell se narodila v roce 1854 poblíž Cincinnati v USA. Část jejího sociálního svědomí se jistě vyvinula díky jejímu blízkému vztahu s otcem. Na počátku 80. let 19. století se její rodina přestěhovala do Evanstonu. Tam se Marie stala přítelkyní a stoupenkyní Frances Willard, zakladatelky Women's Christian Temperance Union. Po

absolvování National Kindergarten College a vyučování pro soukromou rodinu v New Yorku se v roce 1890 vrátila do Evanstonu. Její zájem o sociální experiment, který Jane Addams a Ellen Gates Starr začínaly ve starém sídle generála Hulla v Chicagu, ji přivedly k pomoci založit takový experiment v Evanstonu, Severozápadní univerzitní osadě. Brzy poté žila v Hull House jako jedna z prvních pracovnic mateřské školy, dokud ji nemoc její matky nezavolala zpět k rodině (byla jedním ze šesti dětí) do Evanstonu. Stále mohla studovat a číst a občas navštěvovat oba sídlištní domy a neustále hledala informace o „nepokojích v amerických městech“, jak to nazývala, spodní straně rychle se rozvíjejícího průmyslového života. Na své otázky našla jen málo odpovědí. "V Evanstonu," řekla, "věděli všechno o střídmosti, ale velmi málo o práci."

Mezitím se zakládala nová univerzita v Chicagu. Členové její fakulty transformovali spolek nazvaný Křesťanská unie na spolek, který byl odhodlaný poznávat příčiny všudypřítomných nepokojů a zároveň sloužit potřebám sousedství na způsob Hull House. Bylo dohodnuto, že čtvrť hned za Union Stock Yards–Packingtown, dějiště krveprolití a nepokojů během nedávné stávkové vlny v roce 1894, takové centrum velmi potřebovalo. Na doporučení Jane Addams byla Mary McDowell, tehdy čtyřicetiletá, pozvána, aby se ujala vedení nového domu. Mary přijala tuto příležitost, aby se takřikajíc od zdroje naučila některé odpovědi na obtížné otázky, které si kladla. V listopadu 1894 se usadila v budově v srdci nejtěžší přechodné oblasti, ve čtyřech malých místnostech, v činžáku na Gross Avenue (nyní Mary McDowell Avenue) a začala tam žít jako sousedka dělníků Packingtown.⁵

⁵ V roce 1906 se osadní dům přestěhoval do nové budovy ve stejném bloku, která zůstala jeho domovem asi 60 let. Ve třicátých letech měl areál 45 000 čtverečních stop, většinu z toho v centrální čtyřpatrové budově a zahrnoval boxovací místnost, pět kluboven, hernu, pokoje pro mladší a starší dívky, knihovnu, prostory pro manuální školení a šití, hudební místnost, školka, sprchy a dvě hřiště – jedna na střeše. Nakonec tam byly dvě tělocvičny, jedno pro chlapce a druhé pro dívky, a program návštěvních sester. Obyvatelé pracovali s lidmi všech věkových kategorií – od kojenců v jeslích až po seniory. Největší pozornost byla věnována dětem; mít děti v Domě osady znamenalo, že přijdou i rodiče. Klub maminek byl aktivní organizací po mnoho let. Starší děti navštěvovaly hodiny práce se dřevem, ručního výcviku (pro chlapce), vaření a šití (pro dívky) a uměleckých řemesel (pro oba). Některé děti měly vlastní pozemky a naučily se hospodařit na zahradě. Jednou týdně se konal film nebo představení produkované mládeží. Kluby osadního domu se účastnily sportovních a jiných aktivit s mnoha etnickými, farnostmi sponzorovanými společenskými a atletickými kluby.

Její zájem o Labor movement led (dělnické hnutí) vedl v roce 1903 k založení National Women's Trade Union League (Národní odborová liga žen) a jejímu zvolení jako její první prezidentku. Mary Mc Dowell, Jane Addams a další přesvědčili prezidenta Theodora Roosevelta a kongres, aby schválil příspěvek ve výši 300 000 dolarů na studium žen na pracovišti. Tato přelomová studie trvala čtyři roky a naplnila 19 svazků.

Mary McDowell neustále pracovala na lepších životních a pracovních podmínkách, vystupovala před kluby a výbory, odbory a zákonodárny sbory, kdekoli mohla zaznít její slova, a pomalu vyhrávala precedentní reformy. Odcestovala do Evropy, aby prozkoumala proces likvidace odpadu, který se používá ve velkých městech, a do Ameriky se vrátila s praktickými technickými informacemi, na které neúnavně upozorňovala státní a místní vlády.

V roce 1923 reformní starosta William E. Dever jmenoval Mary McDowell komisařkou ministerstva pro veřejné blaho (oddělení vytvořené v roce 1914, především díky úsilí Charlese Merriama, radního a profesora UC), které se skládalo z Úřadu pro zaměstnanost a Úřadu sociálních průzkumů.

Mary McDowell vedla kampaň za volební právo žen, za světový mír, za lepší školy, za lepší zdravotní péči, za poctivou vládu, za den, jak napsala, „kdy budou mít námezdně pracující slušnou americkou životní úroveň“. Pohybovala se také v prestižních kruzích a hledala pomoc mocných pro své mnohé důvody – pro ty, kteří to potřebovali, které považovala za své přátele a sousedy. Položila otázky a nastavila postupy, pomocí nichž bylo možné vstřebat a použít přesné informace. V rasových vztazích byla o roky napřed před většinou svých spoluobčanů. Již v roce 1919 dala podnět k založení Mezirasového družstevního výboru ženských klubů. Zúčastnilo se asi 80 ženských klubů, černobílých, a jejich prezidentkou byla samozřejmě zvolena Mary McDowell (Mary McDowell (1854–1936): Founder of the University of Chicago Settlement House and Co-Founder of the National Women's Trade Union League, 2014).

Byla také velmi významnou osobností v rozvoji Československé sociální práce. *„Během svého pozdějšího pobytu v Československu, který M. McDowell uskutečnila na pozvání prezidenta T. G. Masaryka jako osobní host jeho rodiny zde připravila nový učební plán zdravotnické školy a lekce angličtiny pro umožnění přechodu od německé k anglické literatuře. M. McDowell se po návratu do Ameriky stala nadšenou propagátorkou československé zdatnosti a pokrokovosti této země“* (Kodymová, 2022 s.21).

Mary McDowell odešla do důchodu ve věku 75 let v roce 1929 a zemřela ve věku 82 v roce 1936. Univerzitní osada, na její počest přejmenovaná v roce 1956 na The Mary McDowell Settlement, byla v roce 1967 dána pod křídla Chicago Commons a staré budovy osadních domů byly zbořeny na počátku 70. let 20. století. Mary McDowellové byl udělen Řád bílého lva za vynikající službu tehdy mladého Československa (Mary McDowell (1854–1936): Founder of the University of Chicago Settlement House and Co-Founder of the National Women’s Trade Union League, 2014).

3.5. Mary Ellen Richmond (1861-1928) Průkopnice americké sociální práce

Mary Ellen Richmond, byla průkopnicí v budování profese sociální práce, byla známá svou schopností organizovat komunity, rozvojem praxe na případech a také schopností učit a inteligentně mluvit o široké škále témat. Byla to Richmond, kdo systematicky rozvíjel obsah a metodiku diagnostiky v období kolem roku 1910. Její první zásadou bylo, že péče se musí soustředit na člověka v rámci jeho situace. Na základě rozsáhlého výzkumu vyvinula to, co označila jako „sociální diagnózu“. Její slavný kruhový diagram vizualizoval interakci klienta s jeho prostředím. Richmond identifikovala šest zdrojů moci, které mají klienti a jejich sociální pracovníci k dispozici. Patří sem zdroje v domácnosti, v osobě klienta, v sousedství a širší sociální síti, v občanských úradech, v soukromých a veřejných agenturách. Toto je předchůdce systémové teorie, která byla populární v sociální práci 70. let. Se svou knihou Sociální diagnóza (1917), Mary Richmond postavila základy vědeckého metodologického rozvoje profesionální sociální práce. Pátrala po příčinách chudoby a sociálního vyloučení v interakci mezi jedincem a jeho okolím. Za své příspěvky je Mary Richmond považována za hlavní zakladatelku profese sociální práce, která kladla důraz na důležitost odborného vzdělání.

Mary Ellen Richmond se narodila 5. srpna 1861 v Belleville ve státě Illinois Henrymu Richmondovi, kováři kočárů, a Lavinii (rozené Harris) Richmond. Ve velmi mladém věku přišla o oba rodiče, proto byla vychována babičkou z matčiny strany a dvěma tetami v Baltimoru v Marylandu. Její babička, aktivní sufražetka, byla známá jako spiritistka a radikálka. Richmond vyrostla obklopena diskusemi o volebním právu, rasových problémech, spiritualismu a různých liberálních náboženských, sociálních a politických přesvědčeních. Tato výchova v ní podporovala kritické myšlení a sociální aktivismus. Její

babička a tety také neměly rády tradiční vzdělávací systém, takže se mladá Mary vzdělávala doma až do věku jedenácti let, kdy nastoupila do veřejné školy. Sociální interakce nebo vztahy nebyly její silnou stránkou a hodně času trávila čtením literatury. Dostudovala střední školu ve věku šestnácti let a odjela s jednou ze svých tet do New Yorku. Našla práci v nakladatelství, kde dělala různé administrativní a mechanické úkoly. Její teta brzy onemocněla a vrátila se do Baltimoru, nechala Mary ve věku sedmnácti let samotnou.

Po dvou letech v New Yorku se Mary Richmond vrátila do Baltimoru a několik let pracovala jako účetní. Během této doby se zapojila do unitářské církve a rozvinula své sociální dovednosti, kde poznala nové přátele. Mary se ucházela o místo asistentky pokladníka u Baltimore Charity Organization Society (COS) v roce 1889. Charity Organization Societies v několika městech byly prvními organizacemi, které rozvinuly strukturovanou profesi sociální práce, poskytující sociální služby chudým, postiženým a potřebným (zejména dětem). Geneze hnutí Charity Organization Society (COS) měla kořeny v urbanizaci a ztrátě „komunity“ a vzájemné pomoci převládající ve venkovských oblastech. Rané městské oblasti ze své podstaty přispívaly k průmyslovým nehodám, nemocem, nezaměstnanosti, chudobě, rozpadu rodin a dalším sociálním a ekonomickým problémům. V případě nezaměstnanosti, nemoci, stáří nebo tělesného postižení měli jednotlivci a rodiny bez blízkých příbuzných nebo finančních zdrojů jen málo možností požádat o veřejnou pomoc, obrátit se na soukromé charitativní organizace nebo požádat o pomoc cizí lidi.

Problémy s řešením městské chudoby se výrazně zvýšily, když město utrpělo ekonomickou krizi, pracovní nepokoje nebo nějakou jinou událost, která zanechala velké množství práceschopných mužů a žen bez zdroje příjmu. Vzniklo velké množství nezávislých skupin a organizací, které měly zlepšit problémy chudoby způsobené rychlou industrializací, ale fungovaly autonomně bez koordinovaného plánu. Primárním důrazem hnutí COS bylo použít „vědecký“ přístup k vypořádání se s rozšiřujícími se problémy městské závislosti, šířením soukromé filantropie a rostoucími důkazy, že někteří jednotlivci a rodiny se naučili „hrát hru“ se systémem, a to úspěšným oslovováním vícero organizací se žádostí o pomoc.

Během doby, kdy byla Richmond napojena na COS, prokázala své kvality jako vedoucí, učitelka a praktická teoretička. Její schopnost vysvětlit poslání a účel organizace a získat peníze na podporu služeb, které organizace poskytovala, vedla k tomu, že byla

jmenována první ženou generální tajemnicí COS. Během své kariéry byla velkým zastán-
cem profesionalizace práce, kterou „Přátelští návštěvníci“ (Friendly Visitors) dělali s ro-
dinami. Věřila, že řádné školení je nezbytné, aby pomohla chudým rodinám zvládat a
měnit jejich situaci. Bylo to během jejího historického projevu na výročním zasedání Ná-
rodní konference charit a nápravy v roce 1897, kde vyjádřila své přesvědčení a vyzvala
školy, aby školily profesionální sociální pracovníky.

Několik let po tomto projevu slečna Richmond přijala vedoucí administrativní po-
zici ve Philadelphia Society for Organizing Charity. Poté, v roce 1909, udělala svůj po-
slední krok a odešla z Philadelphie do New Yorku, aby se v roce 1909 stala ředitelkou
charitativního organizačního oddělení nadace Russell Sage v New Yorku. S podporou
nadace pomohla vytvořit síť sociálních pracovníků. a způsob, jakým vykonávali svou
práci. Své myšlenky začala publikovat i v knihách (např. Přátelské návštěvy mezi
chudými, Sociální diagnóza a Co je sociální případová práce). V nadaci provedla vý-
zkumné studie, jako je „Devět set osmdesát pět vdov“, které se zabývaly rodinami, jejich
pracovní situací, finančními zdroji vdov a tím, jak s vdovami zacházely systémy sociální
péče.

Ve svých publikovaných knihách Richmond prokázala porozumění sociální práci
na případech. Věřila ve vztah mezi lidmi a jejich sociálním prostředím jako hlavní faktor
jejich životní situace nebo postavení. Její myšlenky na práci na případech byly založeny
spíše na sociální teorii než na striktně psychologickém pohledu. Věřila, že na sociální
problémy rodiny nebo jednotlivce by se mělo nahlížet tak, že se nejprve podíváme na
jednotlivce nebo rodinu a poté zahrneme jejich nejbližší sociální vazby, jako jsou širší
rodiny, školy, kostely a zaměstnání. Nakonec by se případová práce zaměřila na komu-
nitu a vládu, které diktovaly normy pro osobu/rodinu, aby pomohly určit, jak pomoci dané
osobě nebo rodině provést úpravy ke zlepšení jejich situace.

Richmond také věřila v zaměření na silné stránky osoby nebo rodiny, spíše, než
je obviňovat z toho, že jsou špatní. Hodně se zaměřovala na děti, rodiny a lékařskou so-
ciální práci. Soustředila se na komunitu jako na zdroj pro každého potřebného člověka
nebo rodinu. Její myšlenky o sociální práci byly na svou dobu docela revoluční a po de-
setiletích přístupu, který vinil člověka za své problémy, znovu vzkřísily. Tyto myšlenky
jsou nyní základem pro současné vzdělávání v sociální práci.

Významný přínos Mary Richmond pro profesi sociální práce pramenil z jejího hlubokého odhodlání zajistit, aby rodiny dostávaly vhodné služby. Vycvičila se jako „Přátelská návštěvnice“ a snažila se plně porozumět problémům, se kterými se chudí lidé potýkali, a vyškolit své zaměstnance, aby strukturovaně pracovali s rodinami. Domnívala se, že profesionalizace „Přátelských návštěvníků“ by znamenala, že by se chudým rodinám dostalo lepšího zacházení, a tudíž by se zlepšila jejich situace. Richmond pracovala přímo s rodinami v charitativní organizaci, ale také jako advokát na národní scéně. Kromě své obhajoby profesionalizace sociální práce pomáhala také lobbovat za legislativu v oblasti bydlení, zdravotnictví, školství a práce. Zvláštní pozornost věnovala otázkám blaha dětí a žen.

Její kniha Sociální diagnóza (1917) byla prvním komplexním úvodem do sociální případové práce, která hovořila jak o teoretických aspektech, tak o praktické aplikaci této profese. Mezi její další díla patří Studie devíti set osmdesáti pěti vdov (1913), Co je sociální případová práce (1922), Dětská manželství (1925) a Manželství a stát (1929). Tyto spisy představují širokou škálu zkušeností a lekcí, které se naučila ze své každodenní práce i z praxe a výzkumu svých kolegů ze sociální práce. V roce 1928 Mary Richmond zemřela v New Yorku (Mary Ellen Richmond (1861-1928) – Social Work Pioneer, Administrator, Researcher and Author, n.d. 2011).

3.6. Helena Radlińska (1879–1954) – Zakladatelka polské sociální pedagogiky a reformátorka v oblasti školství v Polsku

Špiláčková & Zegzulková (2022) hovoří o Heleně Radlinské jako o nejvýznamnější osobnosti na poli sociální pedagogiky v Polsku s multidimenzionálními vášněmi. Helena se narodila ve Varšavě do intelektuální rodiny, která patřila k městské elitě. Její otec Alexander Rajchman byl spoluzakladatelem a prvním ředitelem filharmonie, její matka Melanie Hirszfild byla novinářka a spisovatelka. V roce 1925 získala Helena Radlińska vyšší doktorát z dějin sociální práce a v roce 1937 byla navržena na profesuru v oboru sociální pedagogika. Radlińska napsala a redigovala 79 knih a více než 500 článků.. Radlińska byla svými studenty respektována a s láskou jí říkali „babička“. Při analýze výzkumné práce Radlinské je působivý rozsah studovaných problémů, její inovace a její propojení s praxí a evropským myšlením.

Pojetí sociální pedagogiky podle Radlińskiej (tzv. „společná pedagogika“) bylo postupem času uznáno jako „zážitková pedagogika“ (Radlińska, 1935).

Špiláčková and Zegzulková (2022) uvádějí, že komunitní činnost a učení začala již v mladém věku (1897–1905). Nejprve jako soukromá učitelka, poté jako učitelka polštiny a historie na školách a v podzemních studijních skupinách. Pracovala jako zdravotní sestra v různých zařízeních a organizacích. Její činnost v komunitě a ve škole byla přímo spojena s dobovými politickými a národními hnutími za nezávislost. V raném profesním životě (Krakovské období) byla členkou nebo spoluzakladatelkou různých organizací. Život a činnost Radlińskiej se prolínaly s významnými událostmi polské a evropské historie. Měly silný dopad na její úsilí, počínaje bojem za nezávislý polský stát, dosažením politické nezávislosti, stejně jako ambicemi spojenými se schopností vytvářet a transformovat společnost, „aby reprezentovala ideál“.

Stejně jako v případě Alice Masarykové bylo důležitou oblastí Radlińskiej práce její angažmá v mezinárodním akademickém hnutí. Aktivně se účastnila řady akademických konferencí, např. třetího mezinárodního kongresu mravní výchovy v Ženevě v roce 1922, třetího mezinárodního kongresu nového vzdělávání v Montreux v roce 1924, první mezinárodní konference sociálních pracovníků v Paříži v roce 1928 a 3. kongresu Světové federace pedagogů v Ženevě v roce 1929. Ve stejné době byla Radlińská jednou z pěti zakládajících členů Mezinárodního výboru škol sociální práce (dnes Mezinárodní asociace škol sociální práce), která byla založena v Berlíně v roce 1929. Její účast v těchto mezinárodních sociálních a vzdělávacích hnutích byla velmi významná, což se odrazilo v mnoha iniciativách a aktivitách uskutečněných v Polsku a Evropě. Iniciativy a zkušenosti poskytující sociální práci její první formy institucionalizace a profesionalizace vzdělávání v Polsku jsou proto neoddělitelně spjaty s osobou Heleny Radlińskiej.

Dalším z jejích nejvýznamnějších akademických úspěchů je bezesporu vytvoření a organizace prvního polského programu sociální práce na vysokoškolském institutu – Programu sociálních a pedagogických studií (Studium Pracy Społeczno-Oświatowej) Polské svobodné univerzity v roce 1925. Tím se v Polsku začalo se sociálními pracovníky zacházet jako s profesionály. Teoretické zaměření školy vycházelo ze sociální pedagogiky,

disciplíny, která se zabývá výchovou a vztahem vývoje člověka a sociálního prostředí. Sociální pedagogika je na evropských univerzitách stále etablovaným vědním oborem a odpovídá tomu sociální práce, která je považována za aplikovanou vědu. Tato škola, kterou do roku 1944 řídila Radlińská, výrazně ovlivnila chápání role sociální práce ve společnosti a celkový rozvoj sociální výchovy v Polsku.

V březnu 1945 přijela na žádost koordinátora univerzity v Lodži profesora Dr. T. Viewegera do Lodže. Podílela se na organizaci univerzity, zejména na jejím vzniku, včetně vytvoření Katedry kulturní práce, která se měla stát jádrem sociální fakulty. V letech 1945 až 1950 založila první polskou fakultu sociální pedagogiky. Po uzavření fakulty skončila akademická kariéra Radlińské v roce 1950, kdy byla poslána na povinnou placenou dovolenou. Zabývala se zážitkovou činností, která odrážela realitu, ve které člověk jednal, a pečlivě zvažovala její významy a budoucí důsledky. Z tohoto pohledu přístup Radlińské odráží současnou koncepci „reflektivní sociální práce“, která je zaměřena na uvědomění si sociálních a environmentálních faktorů, které ovlivňují jednotlivce a komunity, a reakci na ně.

Reciproční zkoumání „ideálu“ a reality je charakteristickým prvkem tohoto přístupu. To je to, co tvoří sociální praxi a je klíčovou složkou reflektivního procesu. Postuláty Radlińské pro sociální výchovu lze definovat jako příklad efektivního propojení reality s předpokládanými možnostmi a aktivity s tím, co je zamýšleno a žádoucí. Základní myšlenky sociální pedagogiky vycházejí z reflexe reality a jednání. Může být reprezentován jako série domněnek a podpůrných důkazů. Sociální pedagogiku Heleny Radlińské a její jádro je proto také třeba definovat jako jedinečnou filozofii jednání, která tomuto jednání nabízí kontext a smysl (Lepalczyk & Marynowicz-Hetka, 2003, s 74–75).

Byla velmi aktivní ve své komunitě a měla zvláštní zájem o rozvoj venkovských oblastí. Radlińská organizovala komunitní vzdělávací programy pro dospělé v malých městech a venkovských oblastech po celém Polsku. V konceptu sociální práce formulovaném Radlińskou je sociální akce zaměřena na budování komunity. Jeho struktura je vícerozměrná. Jinými slovy, smyslem této „komunitní“ práce (spíše než sociální práce) je provádět systematické činnosti, které umožňují jednání nejen „pro komunitu“, ale také „komunitou“ (Lepalczyk, Marynowicz-Hetka, 2003, s. 71-72).

Druhá světová válka přerušila její vědeckou práci. Za okupace prováděla tajné vyučování. V roce 1954 Helena Radlínská zemřela a je pohřbena ve Varšavě.

4. Významné osobnosti a jejich vliv na genezi sociální práce jako profese na našem území a jejich zázemí pro výkon sociální práce.

4.1. Marie Riegrová-Palacká (1833-1891) Filantropka zaměřená na pomoc chudým matkám a dětem a její dcery

Marie Riegrová-Palacká se narodila v Praze dne 18. dubna 1833 jako druhé dítě Františka Palackého a Terezie Palacké. Kvůli těžké nemoci její matky často pobývala s celou rodinou ve francouzském městě Nice, kde jako dítě a dospívající dívka strávila několik zim s matkou. Z jejich deníků se dozvídáme, že už v útlém mládí se rada seznamovala s různými národy (francouzský, švýcarský, italský atd.). Z dopisů jejího otce s Marií lze cítit úctu a lásku k českému národu, kterou se povedlo jejímu otci do její duše vštípit. Přesto, že Marie nenavštěvovala žádné školy, její výuku vedli učitelé jako klavírní skladatel Bedřich Smetana, nebo Amálie Mánesová. Marii Riegrové se dostalo chvály od jejích učitelů za její skromnost, svědomitost i dobrotu. Projevovala velký smysl pro zodpovědnost a nic nebrala na lehkou váhu. V roce 1853 uzavřela sňatek s Františkem Ladislavem Riegrem. Manželé měli ve vztahu naprostý soulad, společné cíle i životní ideály. Cílem dlouhodobé práce Marie Riegerové byla snaha ochránit děti z chudých poměrů. K jejím celoživotním činnostem patřily každodenní návštěvy chudiny, kde viděla, jak nejslabší členové společnosti nemohou odolávat patologickým vlivům okolí – špinavému prostředí, nemocem, nedostatečné výživě i mravním úpadkům nejchudších vrstev. Považovala za svou povinnost hledat cesty k preventivním opatřením, díky kterým by se dostalo pomoci nejslabším rodinám. Když v roce 1861 vstoupil Ladislav Rieger do politiky, zvýšil se i její zájem o politické dění (Bímová, 2021).

Koncem 60. let 19. století se Marie Riegrová spolupodílela na radikální proměně filantropické práce. Od roku 1864 začala Marie Riegrová spolupracovat s Vojtou Náprstkem, se kterým si vzájemně vyměňovali informace. Marie mu předávala informace o

italských a francouzských dobročinných ústavech a na oplátku od něj získávala podrobnosti o fungování sociální péče v anglosaských zemích. Spjoval je také společný názor na to, že je doposud zcela opomíjená práce žen jak v sociální činnosti, tak v národním životě. Roli ženy vnímala Riegrová-Palacká jako pomocnou, podpůrnou, doplňující snahy mužů a směřující výhradně do vychovatelské a sociální oblasti. Vstoupila do prvního ženského spolku na našem území založeného v roce 1851 - Spolku svatě Ludmily, kde od počátku zaváděla nové přístupy (Kodymová, 2021).

Marie Riegrová Palacká se stala jednatelkou Spolku svatě Ludmily v roce 1865, kde prosadila nové stanovy. Hlavním cílem spolu byla péče o chudé rodiny a opuštěné ženy, ale i pomoc při zajišťování práce svobodným dívkám. Marie Palacká zastávala názor, že je důležité bídě předcházet. Zasadila se o založení spolkové školy pro dívky, převážně ve věku jedenáct a dvanáct let, které opustily farní školy. Zde se zpočátku věnovaly literárnímu učení, šití či kreslení a po prvním roce byly rozděleny do odboru účetnického nebo šicího. V roce 1870 Marie Palacká spolek pro neshody s vedením opustila (Míková, 2010).

Jak uvádí Kodymová (2021), Marie Riegrová Palacká stanovila zásady, v nichž doporučuje na samém počátku rozlišovat, zdali se jedná o podporu podanou rodinou nebo o podporu rodiny, která byla vyhledána. Tyto zásady stanovila na základě svých vlastních zkušeností z návštěv rodin. Zdůrazňuje, že je nezbytné, aby návštěvou v rodině nebyly vyvolávány pocity ponížení a strachu, aby členové rodiny dostali příležitost formulovat svoje problémy v domácnosti samy, dle jejich osobního vnímání a nevnucovat jim řešení. Dále je nutno dbát na to, zda rodina o podporu zažádala či nikoliv, a definovat, zdali je chudoba zapříčiněna ztrátou zaměstnání, chorobou, nebo jestli rodina těží z dobročinnosti, aniž by se pokoušela vlastními silami svoji situaci řešit. Marie Riegrová Palacká doporučuje klást doplňující otázky, které pomůžou rozlišit, zdali se příběh rodiny zakládá na pravdivé skutečnosti a před přidělením podpory správně posoudit vhodnou podporu rodině, která může být finanční, hmotná, jednorázová, nebo opakovaná (Kodymová, 2021).

Marie Riegrová Palacká neustále usilovala o lepší vzdělání pro dívky a o lepší chudinskou péči. Navštěvovala byty v chudých pražských čtvrtích, budovala opatrovny, položila základní kámen vzniku českých mateřských škol, byla spoluzakladatelkou

Ženského výrobního spolku a starala se fond výboru, který pečoval o chudé matky a novorozence a který v roce 1884 zřídil první jesle. Marie Riegrová – Palacká byla doceněna až po její smrti. V mnoha dochovaných korespondencích její dcery Marie Červinkové Riegrové je mnoho kondolencí, které popisují Marii Palackou Riegrovou jako lidumilnou, vzácnou, obětavou a nenahraditelnou ženou (Míková, 2010).

4.2. Dcery Marie Riegrové-Palacké: Marie Červinková-Riegrová (1854-1889) Spisovatelka a liberalistka a Libuše Bráfova (1860-1930) Česká spolková činovnice, feministka, sufražetka, etnografka, mecenáška umění a charity

V této kapitole představím obě dcery Marie Riegrové-Palacké, které se po vzoru své matky věnovaly charitativním činnostem, lidumilství a filantropii.

Marie Červinková-Riegrová byla nejstarší dcerou politika Františka Ladislava Riegra a Marie Riegrové Palacké a také vnučkou Františka Palackého. Od svých deseti let si vedla deníky, kde si zaznamenávala své osobní zážitky, rozhovory s osobnostmi jako například ruský hudební skladatel Petr Iljič Čajkovskij (Osobnosti Regionu: Marie Červinková Riegrová - OsobnostiRegionu.cz, n.d.).

Jak uvádí Míková (2010), práci si Marie Červinková-Riegrová vždy časově plánovala. Božena Augustinová o Marii napsala, že časový harmonogram dne měla Marie zaznamenaný na čtverečkovaném papíře a práci naplánovanou po hodinách. „*Domácí práce, šití, správký, vaření, střídají se s pracemi literárními, s korespondencemi, povinnostmi spolkovými, s malbou, se čtením. Jedna práce honila druhou.*“ (Míková, 2010, s. 17). Navíc byla Marie velmi skromná. Mluvila mnoha jazyky například anglicky, francouzsky, německy, nebo rusky. Svoje cesty mimo Čechy pečlivě zaznamenávala do svých deníků. V roce 1874 se provdala za Václava Červinku, který byl správcem otcova statku v Malči u Chotěboře. Jejich manželství zůstalo bezdětné a zřejmě tato životní náplň, která Marii chyběla, způsobila její angažovanost v profesní oblasti. Stala se aktivní spisovatelkou, asistentkou svého otce a nástupkyní své matky v charitativní činnosti. Po vzoru své matky se Marie Riegrová-Červinková věnovala filantropické a sociálně osvětové činnosti. Její snaha směřovala k podpoře nezaměstnaných, nebo chudých dívek, které přišly do Prahy jako dělnice nebo do služby jako služky. Po inspiraci ve Francii se snažila o

založení útulku pro tyto ženy a také o jejich převýchovu tzv. „padlých“ dívek, tedy žen, které dělaly prostituci nebo byly svedené. Velmi zdůrazňovala princip solidarity s chudými. Po smrti své matky, vstoupila Marie do Komitétu dam pro městské opatrovny. Byla zvolena do komise dozorčích nad opatrovnami, byla protektorkou spolku Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek, podporovala Bolzanův sirotčinec, byla členkou Spolku pro české feriální osady v Malči a založila spolek Záštit, kterého hlavním účelem bylo chránit jak hmotně, tak i mravně pracující dívky. *„Spolek sloužil i jako jisté informační centrum o volných pracovních místech. Ženám ve velké nouzi poskytl práci ve vlastní prádelně a žehlárně. Pro tyto ženy byla na podzim 1893 otevřena útulna, s kapacitou 15 osob. Vlastně se tak jednalo o první dívčí internát v Praze, díky kterému mohlo vystudovat mnoho žen pocházejících z venkova. Tento spolek byl však určen pouze pro dívky „zachovalé“. Otázka situace padlých dívek tak nebyla vyřešena“* (Míková, 2010, s. 19-20).

V roce 1881 vydala část své tvorby v časopisech. Její literární činnost se ubírala mnoha směry a její dílo bylo opravdu rozsáhlé. Vystupovala na veřejných přednáškách, publikovala v časopisech, psala libreta ke Dvořákovým operám i podrobné deníkové zápisy, ve kterých popisovala politickou situaci, tehdejší události a osobnosti se kterými se důvěrně znala. Marie Červinková-Riegrová zemřela náhle na mozkovou embolii v roce 1895 (Marie Červinková Riegrová – Ženy Ve Vědě Do Roku 1945, n.d.).

Charitativní aktivity „Lidumilství v teorii i praxi“ se staly Marii Červinková-Riegrové jejím se životním úkolem. V roce 1895 Marie Červinková náhle zemřela. Za příčinu úmrtí lékaři určili srdeční mrtvici. Marie Červinková-Riegrová je pochovaná v rodinné hrobce mezi velikány na vyšehradském Slavíně. (Míková, 2010).

Druhou dcerou Marie Riegrové-Palacké byla Libuše Bráfová, která byla přínosem pro sociální práci zejména svou angažovaností ve spolkové činnosti, charitativní činnosti a zřizováním dobročinných ústavů jako chudobinců a sirotčinců. Absolvovala Vyšší dívčí školu na Novém městě a v roce 1888 se provdala za advokáta JUDr. Albína Bráfa. Byla členkou a činovnicí většiny pražských ženských filantropických spolků a rovněž se věnovala etnografickým sbírkám lidové ruční tvorby, například výšivek, krojů, nábytku či keramiky. Od mládí se zajímala o výtvarné umění a hudbu. Byla členkou Spolku svaté Ludmily a po smrti básníka Julia Zeyera se podílela na vzniku jeho pomníku. Vydala

několik děl svých pamětí jako například Amálie Mánesová a sourozenci její (1916) a Mé vzpomínky na dětská léta. (Bráfová Libuše 21.6.1860-27.3.1930 – Personal, n.d.)

Libuše Bráfová zemřela v roce 1930 v Praze. Byla pohřbena spolu se svým otcem, matkou, manželem a dalšími členy rodiny Červinků a Riegrů na Vyšehradském hřbitově.

4.3. Alice G. Masaryková (1879-1966) – socioložka, sociální pracovnice, humanistka a aktivistka za práva žen

Alice Garrigue Masaryková se narodila 3. května 1879 otci Tomáši Garrigue Masarykovi a matce Charlottě Masarykové. Byla nejstarší ze sourozenců Olgy, Jana a Herberta. Rodina byla demokraticky smýšlející, prosazovala a podporovala ženské vzdělání a ženskou emancipaci. Její rodiče byli přesvědčení demokraté, zastávali rovnoprávnost obou pohlaví a v tomto duchu také vychovávali své potomky. Oba manželé vedli děti ke vzájemné úctě k obou pohlavím, samostatnému myšlení, uvažování a respektovali své děti jako rovnocenné partnery. Důkladně jim vše vysvětlovali, diskutovali s nimi o různých problémech a nutili je nad tématy přemýšlet a hledat vlastní úsudek (Grančaiová, 2021, s. 27).

Lovčí (2007) uvádí, že školní docházku zahájila A. G. Masaryková v Praze na Vyšší dívčí škole, poté navštěvovala Měšťanskou dívčí školu, kterou se rozhodla ve třinácti letech ukončit a v letech 1892/1893 začala navštěvovat dívčí gymnázium Minerva. V roce 1898 začala studium na Pražské univerzitě (lékařská fakulta), kterého po druhém semestru zanechala a přeorientovala se na studium na filozofické fakultě, kde se zaměřila na historii, filozofii a sociologii. Aktivně propagovala otázky ženského volebního práva v Ženském spolku Slavia, kde vedla diskusní sezení o otázkách mravních a sociálních o problematice celibátu učitelek, prostituci nebo feminismu. Dále se angažovala v Protialkoholním hnutí společně s otcem. Svoje vzdělávání doplňovala Alice studijními a badatelskými pobyty v zahraničí. Svoji první návštěvu absolvovala Alice v roce 1901–1902 na Univerzitě v Berlíně, poté Mezinárodní protialkoholní sjezd v Londýně a následně pobytem v Lipsku. V roce 1904 působila v USA v Town of lake „settlementu – společenském domě“, kam se dostala díky otci, na pozvání od Jane Addamsové a Mary Elzy McDowellové (Tamtéž s. 39-64).

„Settlement“ společenský dům sloužil jako středisko přistěhovalců, „poskytoval jim osvěžení po těžké denní práci“ (Masaryková, 1994, s. 103). Alice zde založila a vedla literární kroužek vzdělaných českých žen, pracovala jako poradkyně pro imigrantskou komunitu, ale také pomáhala v chlapeckém úklidovém klubu. Od několika imigrantů si vysloužila přezdívky: „Lady Bohemia a Lady Nazdar – dle posledního sokolského pozdravu, jimž zdravila své svěřence“ (Mitchell, 1980 s. 48).

Na různých místech USA jako Iowa, Nebraska, Cleveland nebo New York pak navštívila další „settlementy – společenské domy“. V roce 1904 sepsala sociologickou studii o českém přistěhovalectví na území Chicaga. V roce 1905 se Alice velmi aktivně zapojila do snahy Dívčí akademie Brno o zřízení prvního moravského dívčího gymnázia, které by bylo podobné Pražské Minervě. Masaryková přednášela na protialkoholních sjezdech a účastnila se různých osvětových přednášek pro veřejnost (Lovčí, 2007, s. 35-78).

Lovčí (2007) dále popisuje aktivity Dr. Masarykové, která vyučovala na Českobudějovickém lyceu němčinu, vychovatelství, zeměpis i historii a z dochovaných konceptů přednášek je vzhledem k jejímu postgraduálnímu vzdělání patrné, že se ve svých přednáškách věnovala nejen historickým, psychologickým, biologickým a sociálním tématům, ale dotýkala se další řady témat jako správná výživa, zdravá sociální hygiena, správné odívání, nebezpečí alkoholizmu, základy teologie, filosofie a propagaci ženské emancipace. Od roku 1908 se stala členkou ŽKČ (Ženský klub český), kde se angažovaly významné představitelky národa. Dále se Alice Masaryková účastnila protialkoholních sjezdů a protialkoholních dní, kde aktivně vedla přednášky spolu s profesorem MUDr. Gustavem Kabrhelem, sociology PhDr. Břetislavem Foustkou, ředitelem krčského sanatoria MUDr. Janem Šimsou a JUDr. Edvardem Benešem. 10. října 1908 se Alice aktivně zapojila do SAVŽ (Sdružení akademicky vzdělaných žen). V roce 1910 se Alice Masaryková vrátila do Prahy, kde zahájila své pedagogické působení na Holešovickém Lyceu. Kromě vyučování zde společně se svými kolegyněmi organizovala veselé programy dětských dnů a peněžní sbírky ve prospěch dětí ze sociálně slabých rodin (Tamtéž s. 82-104).

4.4. Elena Maróthy-Šoltésová (1855-1939) Ženská aktivistka, spisovatelka, redaktorka, publicistka a vedoucí osobnost ženského hnutí na Slovensku

V roce 1855 se v Krupine na Slovensku narodila spisovatelka, redaktorka, osvětová pracovnice a zakladatelka ženského školství Elena Maróthy-Šoltésová. Významně zasáhla do slovenského národního života – literatury, literární kritiky i do rozvoje ženského hnutí. Maróthy-Šoltésová byla dcerou národně uvědomělého evangelického faráře Daniela Maróthyho, příslušníka štúrovského hnutí, který působil na faře v Luboreči v Novohradě. Kromě rodného jazyka ovládala maďarštinu a němčinu. Jako devítiletá navštěvovala maďarskou kalvínskou školu v Lučenci, později přestoupila na německý ústav vedený Žanetou Friedlovou. V němčině se zdokonalovala ve Velké u Popradu. V roce 1874, v době likvidace slovenských gymnázií se zúčastnila matičního shromáždění, které bylo posledním před zavřením Matice slovenské v roce 1875. Jako dvacetiletá se provdala za martinského obchodníka Ludvíka Michala Šoltése a přesídlila do Martina, kde se zapojila do ženského a národního hnutí.

V Martině se Maróthy-Šoltésová aktivně zapojovala do spolkového a kulturního života. Stala se aktivní a nejvýznamnější členkou, místopředsedkyní (1883) a později předsedkyní (1894) Živeny, která byla po zániku Matice slovenské jediným celonárodním kulturním spolkem. Organizovala emancipační, kulturní a sociální hnutí slovenských žen. Spolu s Terezií Vansovou stála u zrodu časopisů Dennica (redigovala Terezie Vanasová), Živena a Letopisy Živeny (redigoval Svetozár Hurban Vajanský). Živena pod vedením Maróthy-Šoltésové vycházela jednou měsíčně s podtitulem "Zábavně-poučný časopis – orgán spolků Živeny a Lípy". První číslo Živeny vycházelo v roce 1910 s nejistotou, zda se ujme. Nepřešlo mnoho času a Živena si získala své příznivce a sklídila značný úspěch i na literárním poli. Od té doby plnila roli vedoucího, a po roce 1916 i jediného literárního časopisu na Slovensku. Velkou zásluhu na tom měla právě Maróthy-Šoltésová, která dokázala obětovat práci redaktorky svůj volný čas a věnovat se jí s velkým nasazením, oblibou a láskou. Na podnět Maróthy-Šoltésové vznikla v roce 1910, jako součást spolku Živena, samostatná účastinářská (akciová) společnost Lipa pro organizaci obchodu a výrobu výšivek (Elena Maróthy-Šoltésová | OSOBNOSTI.cz, n.d.).

V literární tvorbě Maróthy-Šoltésová usilovala o realistické ztvárnění skutečnosti. Psala umělecko-dokumentární a fiktivní prózu vyznačující se romanticko-sentimentálními prvky. Pozornost literárních kruhů vzbudila novelou *Na vesnici*, která vyšla roku 1881 ve Slovenských pohledech. Po úspěchu následovala další díla: prózy *V černické škole* (1891), *První provinění* (1896), *Popelka* (1898), *Za letního večera* (1902). Většina z nich zobrazuje slovenský život na sklonku 19. století. Roku 1894 vydala ženský "ideálně realistický" román *Proti proudu*, který zachycuje problém odrodilství slovenské šlechty. Svědectví o sobě podala v memoárech *Sedmdesát let života* (1925). Vrcholným literárním dílem Eleny Maróthy-Šoltésové je kniha vzpomínek a zápisků *Moje děti*. Je to hluboké vyznání lásky matky ke svým dvěma dětem a zároveň vyjádřením velké bolesti nad jejich ztrátou (dcera Elenka zemřela na tuberkulózu jako osmiletá, syn Ivan zemřel již dospělý v roce 1911). Cenné jsou Maróthy-Šoltésové literárně-kritické úvahy, ve kterých hodnotila tvorbu spisovatelů, zejména Timravy. Souborně vyšly pod názvem *Pohledy na literaturu* (1958). Ve slovenských novinách, časopisech a literárních sbornících uveřejnila i množství publicistických prací. Zasloužila se o vznik a rozvoj slovenského dívčího školství (Maróthy-Šoltésová, Elena (1855–1939), n.d.).

Meziválečné roky byly pro Maróthy-Šoltésovou tvůrčím a plodným obdobím. Její práce vycházely na Slovensku (sebrané spisy od roku 1921), v Čechách, v Chorvatsku, ve Francii i jinde. V roce 1930 vyšla v Mnichově kniha Elgy Kernové *Führende Frauen Europas*. Představila v ní pětadvacet Evropanek, které se zasazovaly za všímavost vůči ženské práci. Zařadila mezi ně i Eleny Maróthy-Šoltésovou. Ani po smrti manžela v roce 1915 nepřestala být aktivní a snažila se naplňovat své cíle – prosazování vzdělání, práce a uplatnění slovenské ženy ve společnosti. 18. září 1919 byla v Martině otevřena první slovenská vyšší škola pro ženská povolání a vedle ní i pětiměsíční škola hospodyňská. Po celém Slovensku začaly vznikat pobočky *Živeny* a z jejich iniciativy školy a vzdělávací kurzy pro dívky a ženy. Rovněž ve svých článcích bojovala za zušlechtění vztahu mezi lidmi, proti zastaralým názorům o méněcennosti ženy, proti jejímu podceňování.

Ve vzdělání viděla mravní zbraň a oporu. Kulaté 70. narozeniny v roce 1925 s ní slavily „*Živeniarky*“ z celého Slovenska. Osobním dopisem ji do sídla v Topolčankách pozval prezident T.G. Masaryk s dcerou Alicí (Elena Maróthy-Šoltésová | OSOBNOSTI.cz, n.d.).

5. Vzdělávání v sociální práci

Podobně jako v případě dějin profesionalizace sociální práce, tak i ve vzdělávání adeptek a adeptů sociální práce je možné identifikovat od počátku dvě základní prvky, a to rozdíl mezi americkým a evropským přístupem ke vzdělávání a mezinárodní charakter jejich spolupráce. Potřeba vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků souvisela s procesem profesionalizace sociální práce. Již v devatenáctém století existovalo v této oblasti odborné vzdělávání. Nejprve mělo formu krátkodobých kurzů, později se zformovalo do podoby vyššího odborného vzdělávání. V Evropě zavedl v roce 1836 Theodor Fliedner vzdělávání v mateřském domě diakonek. Jeho příklad následoval v roce 1850 Johann Wichern, který pro diakonii mužů otevřel vzdělávací kurzy vychovatelství. V USA vznikaly první kurzy v New Yorku, již od roku 1889. Od roku 1898 vzdělávala své členy a členy prostřednictvím kurzů i Společnost charitních organizací (Charity Organization Society) (Novotná, Schimmerlingová 1992).

První odborné školy sociální práce vznikaly na přelomu století hlavně v Evropě: Amsterdam – 1896, Londýn – 1903, Liverpool – 1904, Berlin – 1908. Začátkem dvacátých let dvacátého století byla založena škola sociální práce ve Vídni a Stockholmu. Otázka formy a typu škol, které by měly nabízet vzdělání v oblasti sociální práce, se řešila jinak v USA a jinak v Evropě (ve Velké Británii vývoj kopíroval spíše USA). V USA se systém vzdělávání sociálních pracovníků a pracovníků téměř od začátku realizoval prostřednictvím vyššího vzdělávání s cílem etablovat kurzy na univerzitách. Absolventky a absolventi mohli po ukončení vzdělání získat titul bakalář/ka sociální práce (BSW), nebo magistr/ka sociální práce (MASW). Jako první školu sociální práce otevřeli v roce 1898 Newyorskou filantropickou školu (dnešní Škola sociální práce na Kolumbijské univerzitě). Zpočátku nabízela pouze šestiměsíční kurz, ale od roku 1910 měla i dvouletý studijní program.

První propojení školy sociální práce s univerzitou se v Evropě uskutečnilo ve Velké Británii. Pro potřeby Společnosti charitních organizací iniciovali Charles Loch a Octavia Hill přidružení Londýnské školy sociální práce k London School of Economics (1912). Vzápětí se k univerzitě připojila i Liverpoolská škola. Spojení však nebylo v té době příliš významné. Univerzity se totiž do tvorby kurikul a vyučovacího procesu příliš nezalíbily. Sociální práci vnímali spíše jako přípravu na povolání než jako vědeckou

oblast.

První školy, které absolventy a absolventky připravovaly na výkon sociální práce, vznikaly v Evropě již na přelomu století. Jak však již bylo zmíněno, neměly statut akademických institucí. Konečně, v Evropě vzdělávání sociálních pracovníků mimo akademické prostředí nebylo znakem menší pozornosti, kterou by této oblasti odborníci či odborníci věnovali. Často šlo o záměrné rozhodnutí. Například Alice Salomon odmítala přípravu sociálních pracovníků na univerzitách proto, že se obávala přílišného „teoretizování“. Rovněž odmítala byrokratizaci vzdělání a konkurenční prostředí, které vnímala jako překážku spolupráce. Škola, kterou založila v Berlíně, sloužila výlučně pro ženy, protože Salomon jako zastánkyně kulturního feminismu věřila, že ženy mají „speciální talent“ na péči. Přítomnost mužů vnímala jako ohrožení kooperativnosti, riziko byrokratismu a ztrátu důrazu na péči (Payne, 2005).

V roce 1912 založila Ilse Arlt ve Vídni první školu sociální práce v Rakousko-Uhersku. Kurikulum se zaměřovalo na schopnost studentek (i na této škole, stejně jako v Německu, studovaly pouze ženy) rozpoznat mimořádné situace a analyzovat proces nabízené pomoci. Studentky se soustředily na identifikaci faktorů, které podporují nebo brzdí lidský růst a rozvoj. Následně v teoretické i praktické rovině zkoumaly různé možnosti pomoci. Principem vzdělávání bylo poznání a porozumění reálným životním podmínkám a potřebám klientek a klientů, nejen automatická aplikace naučených postupů. Studentky měly být schopny uvažovat kriticky s ohledem na specifika konkrétní situace. Brzy se škola stala pracovištěm, které připravovalo profesionální sociální pracovníce. Zároveň však byla základnou pro realizaci výzkumu v oblasti sociální práce (Hering, Waaldijk, 2003).

Sociální pracovníce – feministky využily k formování vzdělávání v sociální práci i své mezinárodní sítě. O mezinárodní koordinaci procesu profesionalizace svědčí i skutečnost, že již v době svého vzniku, v roce 1928, sdružovala Mezinárodní asociace škol sociální práce (International Association of Schools of Social Work, IASSW) šedesát čtyři škol ve čtrnácti zemích. Důležitým prostorem pro diskusi o obsahu vzdělávání, a zároveň významným faktorem unifikace vzdělávání v sociální práci byla v roce 1928 Mezinárodní konference sociální práce v Paříži (International Conference on Social Work). První školy sociální práce kombinovaly teoretické studium a praktické zkušenosti.

Tuto kombinaci dodnes ve svých kurikulech prosazuje většina škol sociální práce. Vědecký základ sociální práce vycházel z interdisciplinarity – kombinoval sociologii, sociální politiku, psychologii, pedagogiku, právo, a v některých případech i zdravotnictví, sociální lékařství či sociální psychiatrii. Na několika univerzitách se tento interdisciplinární přístup vyvinul do specifické vědy pro sociální práci (Payne, 2005; Specht, Courtney, 1994).

Průkopníci a průkopnice (například Jane Addams z USA) již ve druhé polovině 19. století prosazovali zavedení soustavné individuální péče a pomoci. Velmi významnou zásluhu na přechodu od filantropické práce žen k profesi sociální práce na našem území má Alice Masaryková, která je dodnes celosvětově považována za vůdčí osobnost v rozvoji profese. Alice Masaryková navštívila USA, aby se podílela na kultivaci komunit, ve kterých žili čeští a slovenští přistěhovalci a kde se mimo jiné setkala i s Jane Addams. Ze spojených států přinesla mnoho poznatků o rozvíjející se profesi sociální práce a ty se pak snažila aplikovat v oblasti vzdělávání i praxe. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (UK) v roce 1911 podpořila zřízení sociologického semináře, a tak se počátky odborné sociální práce začaly rodit prostřednictvím krátkých kurzů, které Alice Masaryková zorganizovala s prof. Jaroslavem Kalabem (profesor Právnické fakulty UK) (Kodymová, 2021).

Cílem Alice Masarykové bylo založení školy vzdělávající v sociální práci, která by umožnila profesionální výkon nově vznikající profese (Kodymová, 2018, s.19-34) a odlišení profesionální sociální práce od laicky poskytovaných sociálních služeb či sociální péče (Bosá, 201, s.35).

Jak Kodymová (2021) uvádí, Alice Masaryková považovala za nutnost zavést školy sociální práce, které umožní profesionální výkon nově vznikajícího oboru. To se jí povedlo se vznikem nového státu. Po dlouhodobém úsilí se Česká zemská komise pro péči o mládež a Spolek pro zřízení a udržování lycea v Praze VII dohodli na zřízení Ženské vyšší školy sociální péče v Praze. První studentky začala škola přijímat v akademickém roce 1918/1919 (Kodymová, 2013, s. 46.)

V roce 1869 v klášteře u sv. Jakuba byla otevřena první mateřská škola, o kterou zájem mezi chudými stále vzrůstal. Do této školy byly přijímány především děti, které neměly doma správné podmínky pro zdravý vývoj a jejichž rodiče byli celý den

v zaměstnání. Marie Riegrová jako předsedkyně Komitétu dam, zabezpečovala chod opatroven a školek a také se zasadila o zřízení jeslí, dívčí průmyslové školy a péči o odborné vzdělání dívek, ale také například o vznik školy uměleckého vyšívání (Bímová, 2021).

6. Konstituování české sociální práce jako profese a budování první školy sociální práce – výchozí bod pro sociální práci jako profesní oblast

Zásluhy při konstituování české sociální práce, budování první školy sociální práce a její etablování jako profese na našem území patří zakladatelkám Alici Masarykové, Marii Krakešové, Marii Riegrové-Palacké a mnoha jiným, které stály u zrodu sociální práce. Byly to převážně ženy, které pomáhaly rozvíjet sociální práci jako profesi a postupně ji etablovat.

Jak uvádí Kodymová (2021) „i pro naše území jsou platné závěry převážně zahraničních autorů a autorek (z domácích, resp. Slovenských, je to kupř. Monika Bosá), a to, že sociální práce se začala rozvíjet jako ženský projekt ve světě existujících mužských profesí“. Dalším důležitým aspektem je mezinárodní spolupráce. „V raných dějinách oboru je to těsná spolupráce v euroamerickém prostoru, doba rozvoje školství i institucí s předáváním, dnešními slovy dobré praxe a vznik mezinárodních organizací sdružujících sociální pracovníky a pracovnice. Čím detailněji budeme poznávat dějiny české sociální práce, tím jasněji pak vystoupí na povrch její vzájemné propojení s rozvojem na našem území i jiných států. A v rámci tohoto zjištění i strategie volené zejména ženami v procesu profesionalizace sociální práce“ (Kodymová, 2021).

6.1. Alice G. Masaryková – počátky změn v sociální péči za podpory jejího otce T.G. Masaryka

Lovčí (2007) uvádí, že Alice se vedle veřejného působení v Praze věnovala publikační činnosti a překladům. Mezi Aliciny historické překlady patří překlad knih *Od píky* (humorně výchovná kniha) od George Horace Lorimera, druhou knihou byla kniha od dr. Gustava von Bungeho s názvem *K otázce alkoholu* a společně se Zdeňkem Frantou přeložili do češtiny historické dílo J.B. Dalyho s názvem „Na úsvitě radikalismu“, v němž je mapováno politické dění 17. století v Anglii. Kromě překladu publikovala rovněž své

vlastní myšlenky, příspěvky, výroční zprávy i odborné studie.

Ve školním roce 1913/1914 připravila k vydání stat' s názvem „Ženy v práci sociální.“ Ta je významná tím, že v ní mladá pedagožka vyložila nejen vlastní pohled na ženskou otázku a sociální problematiku v Rakousku, ale velmi obsírně v ní objasnila především plán na zřízení první řádné sociálně zdravotní školy, což byl typ vzdělávací instituce, jaký v českých zemích doposud zcela absentoval.

Potřeba sociální činnosti a služeb se totiž z Alicina pohledu v české a rakouské společnosti na počátku 20. století výrazně zvyšovala a nabývala na větší důležitosti. Jako příklad oblasti, kde bylo zapotřebí sociálních pracovníc, uvedla Alice Masaryková dětskou otázku, jež se stala aktuální s rozvíjející se industrializací a jejíž „včasné a dobré řešení“ mělo být „zárukou spořádaných sociálních poměru v budoucích časech“. Mladá socioložka upozornila hlavně na to, že stále větší počet žen si musel hledat vlastní zaměstnání, které bylo mnohdy daleko od jejich bydliště. Zcela zákonitě pak vzrůstalo množství dětí, jež zůstávaly samy v domě bez náležité péče a ochrany a jejich výchova, která by měla být primárním úkolem ženy, tím byla údajně zásadním způsobem zanedbávána. Následkem toho klesala kázeň ve školách a učitelé se stěžovali na toulavost, časté krádeže a nevázaný život žactva.

Sociální pracovníce potřebovala z Alicina pohledu vzdělání, jemuž mohla předcházet „jako dobrý základ“ lyceijní nebo gymnazijní průprava, neboť různorodost sociálních jevů prý ze své podstaty vyžadovala „znalosti rozmanité“. Sociální činnost byla pak „uměním budovatelským na sociologickém poznání“, jež stavělo na matematice, statistice, biologii, hygieně, sociální patologii, psychologii, sociální psychologii a vychovatelství. Teprve s těmito důkladnými znalostmi mohla sociální pracovníce řádně vyšetřit konkrétní případ a navrhnout vhodnou cestu k nápravě. Pouhé samostudium zmíněných disciplín včetně sociologie se však Masarykově dceři jevilo jako nedostačující.

Z jejího pohledu bylo naopak nutno zřídit řádnou sociální školu v Čechách. Prvním stupněm by se stal tzv. kurz ošetřovatelský, poté by následoval dvouletý kurz sociologický. V něm by se studentky seznamovaly se základy sociologie, občanskou naukou, statistikou a sociální hygienou a v praktickém oddělení školy by se

zdokonalovaly ve vyšetřování případů – tedy v jakési sociální diagnostice. „*Celá sociální škola by v důsledku nastíněného plánu fungovala jako čtyřleté učiliště, což by prý plně ladilo se zahraničními zkušenostmi*“ (Tamtéž s. 123-130).

Po skončení 1. světové války 28. října 1918 a vytvoření Československé republiky byl jejím prvním prezidentem zvolen Alicin „*otec T.G. Masaryk, který se vrátil do vlasti 21. prosince 1918 a jehož přivítání jásajícími československými občany bylo vskutku triumfální*“ (Lovčí, 2007, s. 199). Alice zůstala po vyhlášení ČSR zpočátku stranou vrcholného politického dění. Učiněnou nabídku stát se členkou parlamentu přijala a začátkem roku 1919 byla kooptována do tzv. Slovenského klubu, jehož zástupci měli v RNS (Revoluční národní shromáždění) reprezentovat Slovensko a slovenské zájmy (Soukup, 1930, s. 46).

Alicino politické působení skončilo v průběhu roku 1919 a aktivně se zapojila do Československého červeného kříže, který byl formálně ustaven v únoru 1919. Právě aktivity rodícího se Československého Červeného kříže (ČSČK) představovaly velký časový záběr a prezidentově starší dceři tak mnohdy nezbývalo než kvůli křížovým aktivitám vynechávat účast na pravidelných parlamentních schůzích. Nakonec Alice ve snaze o řešení nastalé situace předložila parlamentu svou rezignaci a z funkce poslankyně 11. září 1919 odstoupila (Lovčí, 2007, s. 204-205).

„*V lednu 1919 byla Alice jako zkušená socioložka pověřena z rozhodnutí čs. ministerstva sociální péče dozorem nad sociálními organizacemi a ústavy nového státu a nad odbornými školami sociálními a sociologickými*“ (Lovčí, 2007, s. 245). V rodícím se ČSČK vnímala jako akutní úkol v nových státních poměrech zásadní přestavbu domácího Červeného kříže. „*Ten se měl stát v jejích představách spolkem všelidovým, demokratickým a zaměřeným nejen na válku, ale také na práci v mírových podmínkách*“ (Lovčí, 2007, s.246).

Jak sama důrazně uvedla, bylo nutné, aby pracovníci Červeného kříže nezapomínali, že následky války podepsáním míru nezmizí a že je bude potřeba napravovat i v poválečném období. Účelem Červeného kříže mělo být aktivní působení v oblasti zdravotní prevence a poradenství, školení dobrovolných ošetřovatelek, budování

sanatorií a sirotčinců a pomáhání při likvidaci epidemií (Tamtéž. 246).

„Alice své plány předestřela na přípravné schůzi Československého Červeného kříže, která se odehrála 1. února 1919 v pražském Obecním domě za účasti řady českých sociálních odborníků, příslušníků armády i kulturního života včetně spisovatelů. Výsledkem se stal obecný návrh stanov nové organizace a volba Alice Masarykové její předsedkyní“ (Lovčí, 2007, s. 246-247).

Po skončení schůze vyslal výbor delegaci k prezidentu republiky a požádal jej o vyslovení souhlasu se vznikem spolku a zvolením Alice Masarykové do předsednické funkce. T.G. Masaryk žádosti vyhověl a jmenoval dceru Alici do čela ČSČK. *„Ústřední sídlo ČSČK nebylo zprvu jasně určeno. S ohledem na potřebu nalézt co nejdříve vhodné prostory poskytla Alice Masaryková rodící se organizaci část vlastního bytu na Pražském hradě a po jistou dobu zde provizorně úřadovala. Teprve později byl pro potřebu Červeného kříže uvolněn pražský Clannerův palác, který se stal oficiálním spolkovým sídlem ČSČK“ (Lovčí, 2007, s.249).*

Lovčí (2007) uvádí, že první akcí, jejichž Alice podnikla v ČSČK bylo uspořádání tzv. Štědrých dnů Červeného kříže, kterých cílem bylo nashromáždit prostřednictvím darů. Finanční prostředky a hmotné zázemí měly nápomoci začít potřebnou humanitární pomoc. Dalším cílem organizátorů sbírky byla snaha o nezávislost ČSČK na československém státu. Díky této sbírce se povedlo nashromáždit milionové dary, které pomohly zajistit léky, příkrývky, potraviny ale také financování dlouhodobějších projektů. Na vlastní náklady podnikla Alice několik zahraničních cest, kde jednala o humanitární pomoci pro poválečné Československo. Už na jaře 1919 navázala kontakty ve Francii „s charitativní organizací severoamerických kvakerů vedenou Herbertem Hooverem a neformálně nazývanou jako „Hoover mission“ jejíž zástupci brzy poté otevřeli v ČSR síť veřejných stravoven, v nichž byly do léta roku 1921 syceny desetitisíce českých a slovenských dětí“ (Lovčí, 2007, s.261).

Prostřednictvím přítelkyně Mary McDowell dohodla příjezd několika amerických socioložek do Československa, které měly za úkol analyzovat a zhodnotit úroveň čs. sociální péče a naznačit možná řešení.

„Americký dorost Červeného kříže zase na Alicino vyzvání poslal do Československa sociální pracovníky, kteří se ujali celkového, tedy jak finančního, tak odborného vedení tzv. Legie malých. Výzvu ke hmotné a finanční výpomoci Alice Masaryková dále adresovala čs. krajanům ve Spojených státech. Svou žádost o materiální výpomoc zvýraznila dr. Masaryková především osobní návštěvou Spojených států“ (Tamtéž s.262).

Ve prospěch fondu AGM povzbuzovala Alice chicagské krajany k uspořádání bazaru, který se nakonec konal na vícero místech USA a který přinesl tisíce dolarů pro Červený kříž v ČSR. Aliciny kontakty s tzv. Rockefellerovou nadací přinesly Československu 23 milionů korun určených na zřízení a vybudování Státního zdravotního ústavu v Praze, několik každoročních stipendií spojených s možností studia na zahraničních školách pro československé lékaře a zdravotníky a milionové finanční příspěvky na potřebné humanitární akce ČSČK. Kromě USA Alice Masaryková mezi léty 1919–1921 několikrát navštívila ještě Švýcarsko a Francii (Tamtéž s. 263).

„Švýcarský Červený kříž například pohostil ve své 33. zemi na vlastní náklady dvě tisícovky hladovějících čs. dětí. Francouzský ČK zase vyslal odborné ošetřovatelky do zdravotnického dispenzáře v Chustu na Podkarpatsku a vybudoval dětské jesle na Vinohradech“ (Lovčí, 2007, s. 264). Na konci třicátých let se dr. Vladimír Haering pokusil sumarizovat hmotné i finanční dary, které získala Alice pro ČSČK. Jejich výši odhadl „na 120 milionů korun v potravinách, šatstvu, prádle a lécích. Pomoc Herberta Hoovera obnášela dalších cca 7 milionů korun československých a celých 700 milionů Kčs činil příspěvek organizace dr. Eversola, s nímž Alice Masaryková po vzniku republiky udržovala dosti úzké kontakty“ (Tamtéž s. 264).

Na konto záslužných aktivit Alice Masarykové můžeme připsat například pozornost, kterou věnovala profesionálnímu a dobrovolnému ošetřovatelství „*a už v počátcích ČSČK přispěla k založení stipendijního výboru Florence Nightingalové*“ (Lovčí, 2007 s. 267), kde se soustřeďovaly peněžní prostředky, pomocí kterých se podařilo umístit několik diplomovaných sester na speciální kurzy na univerzitách v Londýně a Torontu. Toto umístění sester pak druhotně napomáhalo rozšiřovat a navazovat zahraniční kontakty. „*Zásluhou dr. Masarykové přijela do ČSR*

působit po válce pracovnice amerického ČK Miss Parsonsová, jež se později ve spolupráci s pedagogy pražské LF UK zasadila o zásadní reorganizaci původní ošetrovatelské školy rakouského ČK v Praze“ (Tamtéž s.267).

V roce 1921 byla založena organizace Dorost Červeného kříže, která byla označována jako Malý Červený kříž. Jeho hlavní činností, kromě mnoha dalších aktivit se stala „korespondence čs. mládeže s dětmi z USA, Japonska, Francie, SHS, Polska, Švédska, Británie, Egypta a jiných evropských a světových zemí“ (Tamtéž s.272).

Alice se aktivně angažovala v tzv. Lize Červeného kříže (zapůjčení putovních biografů), založila prázdninové kolonie, ošetrovatelské služby v rodinách, pořádala tzv. mléčné akce (pojízdné vozíky s mlékem, přednášky o zdravé výživě), Armádu spásy, nadkonfesionálních spolků evangelických dívek a chlapců YWCA a YMCA a Čs. péče o matku a dítě (Lovčí, 2007, s. 275-280).

„Z přímých iniciativ prvorepublikového ČSČK na Slovensku je třeba zmínit založení a stavbu Ústavu M. R. Štefánika v Turčianském sv. Martině, který byl zřízen společným finančním příspěvím 34 amerických Slováků a Alice a T.G. Masarykových. Ústav po svém otevření v roce 1926 fungoval jako vyšší sociálně zdravotní škola (první svého druhu na Slovensku!) a současně měl za úkol pořádat vzdělávací přednášky, schůze, výstavy či sjezdy, vydávat časopisy a brožury, zřizovat další zdravotnické kurzy a školy a svými všestrannými aktivitami celkově prospívat duševnímu a hmotnému zvelebování Slovenska“ (Tamtéž s.285).

Alice Masaryková se aktivně angažovala také v mezinárodních strukturách Červeného kříže, jehož zájmy zastupovala na konferencích. Velmi úzce spolupracovala také s Ligou červeného kříže. Také se účastnila významných kongresů a konferencí. Po smrti otce Tomáše Garrigue Masaryka v roce 1937 ji pomalu do života navracely povinnosti spojené s ČSČK v krizovém roce 1938. Demise Dr. Alice Masarykové v ČSČK byla přijata 7. prosince 1938 a jejím nástupcem se stal dr. Vladimír Haering (Lovčí, 2007, s. 307-318).

6.2. Marie Krakešová-Došková – nestorka Československé sociální práce a její přínos pro genezi sociální práce na našem území

K porozumění teorie Marie Krakešové a jejímu přínosu československé sociální práci je velmi důležité porozumění jejímu životnímu příběhu, který ovlivnil její myšlení a činy. Během svého profesionálního života se snažila odstranit charitativní prvky, improvizaci i empirismus ze sociální práce a hledala nové cesty ke zlepšení sociální situace a efektivnímu řešení problémů. Odmítala citový přístup při řešení problémů člověka, a to vše se promítlo v jejích teoretických pracích. Marie Krakešová, roz. Došková se narodila v lázeňském městě Toušeň 3. července 1898, kde žila po celé svoje dětství a mládí. Středoškolské vzdělání získala na dívčím gymnáziu v Praze tzv. Minervě. Vysokoškolské studium absolvovala na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze, kde se věnovala především studiu zoologie, filozofie a antropologie. Kromě toho navštěvovala také Vyšší školu sociálně zdravotní péče v Praze 7 – tzv. Sociální školu. V letech 1920–1922 studovala sociologii na americké Vaasar College, kde jako jediná z pěti uchazeček získala stipendium. Na počátku dvacátých let se Marie Krakešová seznámila s Alicí Masarykovou, se kterou navázala nejen spolupráci, ale také dlouhodobé přátelství. Pravděpodobně zkušenosti získané v USA vedly Marii Krakešovou k zapojení se do oblasti sociální práce. Metody, které poznala na svém studijním pobytu v Americe se snažila převést do praxe v Československu (Krakešová et al., 2018, s. 21-23).

V roce 1924 začala přednášet na Vyšší škole sociální péče případovou práci a v témže roce se provdala „za JUDr. Josefa Krakeše, který pracoval na Ministerstvu sociální péče a sám se také angažoval v řešení sociálních otázek, proto s ním mnohé oblasti své vědecké práce konzultovala. Doktora Krakeše lze označit za jednoho z našich prvních autorů v oblasti péče o uprchlíky“ (Krakešová et al., 2018, s.23).

V rámci organizace Mezinárodní péče o vystěhovalce v Československu vydává v roce 1928 s ohledem na sociální důsledky vystěhovalectví zprávu o zkušenostech s individuální péčí o vystěhovalce. Spolu s manželem JUDr. Josefem Krakešem vydávají v roce 1934 publikaci Sociální případ a v roce 1946 vydává Marie Krakešová svou monografii „s názvem Psychogeneze sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti. Toto dílo bylo velkým přínosem pro další rozvoj sociální práce v Československu a

zároveň mapovalo výzkumnou práci autorky v oblasti sociální práce (zejména na základě její praktické činnosti)“ (Krakešová et al., 2018, s.23). Poznámka autorky práce – citovaná publikace Krakešová, Kodymová, Brnula vznikla tak, že dr. Kodymová dostala práva k zveřejnění jména a použitých materiálů od příbuzných M. Krakešové. V době vzniku této publikace, byla Marie Krakešová už po smrti.

Marie Krakešová věnovala svoje celoživotní úsilí zejména případové sociální práci, která byla poprvé definována v druhé polovině 19. století Octavií Hillovou. Hillová v roce 1869 v Londýnské společnosti sociální uvedla, že: „*Poznati člověka znamená více nežli věděti, že muž jest opilec nebo žena nepočetná; znamená to daleko spíše poznati utrpení, naději a vývoj člověka; znamená to věděti, jakým pokušením podléhají, jakou představu si o svém malém životě vytvořili anebo jak by se byli změnili, kdyby v pravý čas bylo se jim dostalo povzbuzení; čeho by se bylo dosáhlo lepší výchovou v daleké minulosti; jak na ně působiti, jak jimi pohnouti, jak je vésti. Naše vzpomínky a naděje jsou mnohdy silnějšími činiteli, nežli sami se domníváme*“ (Krakeš, J., Krakešová, M., 1934, s. 99).

Až s dílem Mary Richmond z roku 1917 přišla nová definice sociálního případu, která označovala za předmět sociální práce „*člověka ve smyslu jeho širšího já, jeho vztahu k okolí a okolí k němu a speciálně jeho závislosti na jeho okolí a sociálních zařízeních*“ (Krakešová – Došková, 1946, s. 12).

Richmond „*vnímá případ (klienta/uživatele služeb sociální práce) v širších souvislostech – jako součást systému*“ (Krakešová et al., 2018, s. 27) a konstatuje, že pomoc jedinci není dostatečná, protože ten funguje v celém systému svých sociálních sítí. Avšak je potřeba pomoci jak jedinci, tak jeho okolí a vnímat jeho propojenost s ním. „Krakešová říká, že Mary Richmond vnímá sociální případ jako člena rodiny v jeho vztazích a problémech. Za důkaz její sociologické orientace považuje to, že dělila rodiny na soudržné a nesoudržné a stanovovala čistě vnější sociologické vysvětlení vzniku problémů a sociálních případů“ (Krakešová et al., 2018, s. 27).

Marie Krakešová byla zpočátku ovlivněna Mary Richmond a její tzv. diagnostickou školou sociální práce, která zdůrazňuje potřebu užívání tzv. sociální diagnózy. „Snaha získat nezbytná fakta týkající se sociálních problémů člověka se často

nazývala vyšetřování, ale termín, který jsme si osvojili jako náhradu – sociální diagnóza – má tu výhodu, že od prvního kroku soustřeďuje pozornost sociálního pracovníka na celkový pohled.“ (Richmond, 1917 s.26).

Širším pokusem o definici člověka, jeho životní situaci, vztahů i osobnosti je pojetí sociální diagnózy dle Mary Richmond. Ta svým způsobem položila základy konceptu „person-familyenvironment“. Marie Krakešová oceňovala přínos Richmond do oblasti sociální práce a věřila, že její publikace Sociální diagnóza změnila neorganizovanou a nesystematickou sociální práci v organizovanou profesi, která má vlastní teorii a používá vlastní metody práce.

Později se však Marie Krakešová osvobodila od vlivu Mary Richmond a její dílo vedlo k odklonu pojetí případové práce původně převzaté od Mary Richmond k vybudování československého pojetí sociální práce, na základě potřeb sociální práce společnosti československého státu. V roce 1923 se Alice Masaryková jako předsedkyně Československého Červeného kříže snažila, aby se případová práce zakotvila do systému všech spolků trvale, co se stalo přínosem pro teorii a praxi československé sociální práce. Činnost Marie Krakešové byla ovlivněna dobovým kontextem sociální práce (Krakešová et al., 2018 s. 28).

7. Sociální práce jako „akceptovaná“ profese v Československu (1918-1948).

V podmínkách Československa se o profesionalizaci sociální práce výraznou měrou zasloužily absolventky Vyšší školy sociální péče založené v roce 1918 Alicí Masarykovou a Annou Berkovcovou. První absolventky této školy totiž neměly možnost profesionálně se realizovat. Sociální práce byla zaměňována s ošetřovatelstvím a vychovatelstvím. V rámci svého profesního sdružení Organizace absolventek VŠSP se zasloužili o definování sociální práce, vymezili její obsah a rozhodli, že výkon této profese vyžaduje vysokoškolské vzdělání. Zformulovaly tři podmínky pro kvalitní a odborný výkon sociální práce: profilování sociální péče jako samostatného pracovního oboru (evidovaného i v systému profesí), vybudování systému samostatného sociálního školství založeného na sociálních vědách a odpovídajícího skutečným potřebám sociální

práce, které by mělo být součástí systému vysokých škol, hodnocení sociální práce jako odborného výkonu (potřeba kritérií kvality) (Kodymová, Šiklová, 2007).

Počátek sociální práce v tomto období lze umístit do momentu, jak uvádí Kodymová (2018), kdy absolventky Ženské vyšší školy začaly vykonávat odbornou sociální práci namísto do té doby laicky praktikované sociální práce. Bylo potřebné vysvětlit jak laické, tak odborné společnosti, proč existuje profesionální sociální práce, a jak ji lze odlišit od laicky praktikované pomoci. Proto absolventky založily Spolek absolventek Vyšší školy sociální a zdravotní péče, který následovaly i další vznikající školy. Poté začaly vznikat i další spolky, které sdružovaly sociální pracovníky jako například Organizace sociálních pracovníc, Svaz spolků sociálních pracovníků, Ústředí dobrovolných spolků sociálních a sociálně zdravotních, Sdružení pracovníků sociální péče nebo další humanitní spolky převážně stavovského charakteru.

Bosá (2013) konstatuje, že profesionalizace sociální práce má bouřlivou historii a že její uznání jako profesionální činnosti se potýkalo s mnoha překážkami. Samotná skutečnost, že tomuto oboru dominovaly ženy, měla výrazný vliv na proces profesionalizace sociální práce. *„Nerovnoprávné postavení, které měly ženy v devatenáctém století, mělo vliv i na vnímání sociální práce jako profese. Zpochybňování rovnosti žen a mužů se odrazilo i ve zpochybňování hodnoty, kvality a profesionality sociální práce, vykonávané především ženami. Porozumění procesu a okolnostem etablování sociální práce může vést k porozumění současné podoby sociální práce“* (Bosá, 2013, s.54).

Závěr

V této diplomové práci je chronologicky zmapován historický vývoj formování české sociální práce jako profese, role žen při její formování do roku 1948 a také je zde interpretován proces profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy. Pozornost byla věnována zejména vlivu a přínosu významných zahraničních i tuzemských ženských osobností, které byly u zrodu profesionalizace sociální práce. Cílem práce je mapování feministických kořenů sociální práce a jejich vliv na profesionalizaci na území současné České a Slovenské republiky.

V jednotlivých kapitolách se věnuji historickému kontextu propojení sociální práce s feministickým hnutím a vlivu jednotlivých zahraničních i domácích významných osobností z řad žen, které ovlivnily genezi sociální práce na našem území, mezi, které patří například Alice Salomon, Mary Richmond, Jane Addams, Ilse Arlt, Helena Radlínska, Mary McDowell, Marie Riegrová-Palacká, Marie Červinková-Riegrová, Alice. G. Masaryková, Libuše Bráfová, Marie Krakešová-Došková nebo Elena Maróthy-Šoltéssová. V činnosti žen působících v oblasti filantropie na našem území v době Rakousko-Uherské monarchie – národně osvobozeneckých hnutí, ve kterých hrály ženy významnou roli – jsem identifikovala kořeny budoucích snah vedoucích k odlišení profese sociální práce (otevřené ženám a předpokládající vzdělávání i placenou práci žen) od neprofesionálního povolání přechod od filantropie. V období první vlny ženského hnutí začaly vznikat ženské spolky zaměřené na charitativní a osvětovou činnost spojených se snahou nastavením pravidel dobročinným aktivitám. Již v této době se (Marie Riegrová-Palacká a další) inspirovaly příklady z rozvíjející se organizované sociální péče v zahraničí, ačkoliv se více soustředily na příklady dosažených úspěchů v rámci Evropy. U již uvedené Marie Riegrové-Palacké lze sledovat snahu o kontinuální práci s klientem a odmítání pouze nahodilých vstupů do jejich života. V období snah o profesionalizaci sociální práce, to byly zejména Alice Masaryková a Marie Došková-Krakešová. U těch pak lze identifikovat spoluúčast ve velmi intenzivní mezinárodní spolupráci jako například aktivity Alice Masarykové v mezinárodních strukturách Červeného kříže, jehož zájmy zastupovala na konferencích, její velmi úzká spolupráce s Ligou červeného kříže, její účast na přednáškách na protialkoholních sjezdech, ale také přímou orientaci na zkušenosti přenášené z USA v oblasti případové práce inspirované

Jane Addams v americkém Hull House. Co však nikdy nebylo realizováno na našem území jsou settlementy, ačkoliv poznatky o nich a jejich přínosu byly v dobovém tisku zmiňovány.

Skutečnost, že poskytovateli služby sociální práce byly převážně ženy, měla velký vliv na její profesionalizaci, nerovnoprávné postavení žen a mužů a zpochybňování jejich rovnosti v 19. století mělo výrazný vliv na vnímání sociální práce jako profese, což vyústilo v pochyby o hodnotách a profesionalitě sociální práce vykonávané ženami. Vliv ženského hnutí měl dopad také na institucionalizaci sociální práce. Sociální práce byla jednou z mála profesí přístupná ženám. Jedinečným propojením feminismu a sociální práce světového významu byl Hull House v Chicagu. Sociální práce byla od svého počátku doménou žen a tento jev je přítomen i dnes. Na území Československa se o profesionalizaci sociální práce zasloužily absolventky Vyšší školy sociální péče, kterou založila Alice Masaryková.

V této diplomové práci byl také akcentován zásadní přínos našich nejvýznamnějších Československých, ale i zahraničních ženských osobností, mezi které patřily neodmyslitelně československá socioložka Alice Garrigue Masarykové, průkopnice sociální práce v Československu Marie Karešová-Došková, která položila teoretické základy pro Československou sociální práci, filantropka Marie Riegrová – Palacká zaměřená na pomoc chudým matkám a dětem, spisovatelka a liberalistka Marie Červinková-Riegrová, česká spolková činovnice, feministka, etnografka, mecenáška umění a charity - Libuše Bráfova, ale i Elena Maróthy-Šoltéssová - ženská aktivistka, spisovatelka, redaktorka, publicistka a vedoucí osobnost ženského hnutí na Slovensku.

Dále byla věnovaná nemalá pozornost významným ženským osobnostem ze zahraničí, které ovlivnily vývoj sociální práce jako profese a to Alice Salomon - průkopnice feministické sociální práce v Německu, Ilse Arlt - rakouská ženská aktivistka – zakladatelka evropské sociální práce jako vědy, Jane Addams - americká vědkyně, zakladatelka Hull House, sociální pracovnice, feministka, pacifistka a nositelka Nobelovy ceny za mír (1931), Mary Ellen Richmond - průkopnice americké sociální práce, Helena Radlínska – zakladatelka polské sociální pedagogiky a reformátorka v oblasti školství v Polsku, Mary McDowell - Zakladatelka University of Chicago Settlement House a spoluzakladatelka National Women's Trade Union League.

Na základě analýzy a zpracování historických dat se podařilo chronologicky zmapovat vývoj konstituce sociální práce jako profese z genderové perspektivy, a to rozbořením vlivů a propojování feminismu a sociální práce, tak jako důkladným popisem významných ženských osobností, které formovaly sociální práci jako profesi. Z analýzy vyplývá, že sociální práce jako profesionální činnost se setkávala s mnoha překážkami nejenom u nás ale i v zahraničí. Jak se ukázalo při mapování dějinných skutečností, tak ve vývoji historie sociální práce se v různých zemích rozvíjela sociální práce různým způsobem. Vliv na její vývoj měl nástup industrializace v různých zemích, tak nastavení liberálního trhu a služeb, nástup demokratických vlád a sociálního státu, politicko-geografická specifika. Dále velmi zajímavým zjištěním bylo silné propojení ženských zahraničních i našich osobností, jejich vzájemné ovlivňování jak sebe vzájemně, tak vývoj sociální práce jako profese.

Všechny tyto významné osobnosti a mnoho dalších se zasloužily o současnou podobu oboru sociální práce. Položily její základy a je na nás tento obor nadále rozvíjet, podporovat, zkoumat, obohacovat a vzdělávat se v něm, aby sociální práce splnila svůj cíl, a to zajistit profesionální pomoc potřebným. Dalším možným zajímavým pokračováním této diplomové práce by bylo mapování vývoje sociální práce na našem území po roce 1948, které přineslo mnoho změn pro vývoj profese.

Seznam použité literatury a jiných zdrojů:

1. Addams, J. (1985), Figure 17.1 Map of the 19th Ward of Chicago. *ResearchGate*. https://www.researchgate.net/figure/Map-of-the-19th-Ward-of-Chicago-Source-Addams-1985-Hull-House-Maps-and-Papers_fig1_316110102
2. Addams, J. (1912). Twenty years at Hull-House: with autobiographical notes: Addams, Jane, 1860-1935: Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive. (1912). Internet Archive. <https://archive.org/details/twentyyearsathul1912adda/page/n11/mode/2up>
3. Addams, J. (Stanford Encyclopedia of Philosophy). (2022, July 7). <https://plato.stanford.edu/>. Retrieved March 18, 2023, from <https://plato.stanford.edu/entries/addams-jane/>
4. Bahenská, M. (2005). *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*.
5. Baštanová, P. (n.d.). *Marie Červinková (roz. Riegrová) – Ženy ve vědě do roku 1945*. Retrieved March 28, 2023, from [http://albina.ff.cuni.cz/index.php/Marie_%C4%8Cervinkov%C3%A1_\(roz._Riegrov%C3%A1\)](http://albina.ff.cuni.cz/index.php/Marie_%C4%8Cervinkov%C3%A1_(roz._Riegrov%C3%A1))
6. Bimová, E. (2021, June 3). Marie Riegrová-Palacká. Nová Akropolis – Filozofie, Kultura, Dobrovolnictví. Retrieved March 26, 2023, from <https://www.akropolis.cz/content/marie-riegrova-palacka>
7. Bosá, M. (2013). *Feministické kořeny sociální práce*. Prešov: Akcent Print.
8. Bráfová, L. 21.6.1860-27.3.1930 – Personal. (n.d.). http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/BR%C3%81FOV%C3%81_Libu%C5%A1e_21.6.1860-27.3.1930
9. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022, December 16). Jane Addams. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Jane-Addams>
10. Draus, P., & Roddy, J. (2015). Public Safety and Public Health in a Geographic and Economic Context. John Wiley & Sons, Inc. eBooks, 335–368. <https://doi.org/10.1002/9781118726761.ch17>
11. Grančaiová, Z. (2021). Implementace metody sociální práce z USA do Čech a na Moravu – Snahy USA postavit charitu na vědecký základ [Bakalářská práce]. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.

12. Hering, S., Waaldijk, B., (eds). (2003). History of Social Work in Europe (1900-1960): Female Pioneers and Their Influence on the Development of International Social Organization. Opladen: Leske & Budrich Verlag.
13. Ilse Arlt – Ilse Arlt Institut für Soziale Inklusionsforschung. (n.d.). <https://inclusion.fhstp.ac.at/ueber-das-institut2/ilse-arlt>
14. Ilse Arlt, 1876-1960. (n.d.). BYU ScholarsArchive. https://scholarsarchive.byu.edu/sophsupp_gallery/9/
15. Ilse Arlt. (n.d.). https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Ilse_Arlt
16. Kodymová, P. (2013) Historie české sociální práce v letech 1918-1948. Praha: Karolinum, 2013, s.46.
17. Kodymová, P. (2018). Propojení americké a československé sociální práce na území Čech v letech 1918–1936 prostřednictvím aktivit Alice Masarykové. <https://socialni-prace.cz/>. Retrieved March 26, 2023, from <https://socialni-prace.cz/article/propojeni-americke-a-ceskoslovenske-socialni-prace-na-uzemi-cek-v-letech-1918-1936-prostrednictvim-aktivit-alice-masarykove/>
18. Kodymová, P. (2018). Třikrát memorandum sociálních pracovníků aneb historie trochu jinak. *Sociální Práce*. <https://socialni-prace.cz/online-clanky/trikrat-memorandum-socialnich-pracovniku-aneb-historie-trochu-jinak/>
19. Kodymová, P. (2021). *Tři významné osobnosti v historii rozvoje sociální práce jako profese: Marie Riegrová-Palacká, Alice Masaryková a Marie Došková – Krakešová* Zpravodaj Gender Studies, Gender a sociální práce. <https://zpravodaj.genderstudies.cz/cz/clanek/tri-vyznamne-osobnosti-v-historii-rozvoje-socialni-prace-jako-profese-marie-riegrova-palacka-alice-masarykova-a-marie>
20. Kodymová, P. (2021). Tři významné osobnosti v historii rozvoje sociální práce jako profese: Marie Riegrová-Palacká, Alice Masaryková a Marie Došková – Krakešová. <https://www.feminismus.cz/>. Retrieved March 26, 2023, from <https://www.feminismus.cz/cz/clanky/tri-vyznamne-osobnosti-v-historii-rozvoje-socialni-prace-jako-profese-marie-riegrova-palacka-alice-masarykova-a-marie>
21. Kodymová, P., & Haburajová-Ilavská, L. (2014). Vesna a Živena — spolky významné pro rozvoj sociální práce jako profese. *FÓRUM SOCIÁLNÍ PRÁCE* 1/2014, 81–86.

- https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/96823/1369918_kody-mova_pavla_haburajova_ilavska_lenka_81-85.pdf?sequence=1&isAllowed=y
22. Kodymová, P., [Revue sociálních služeb, ročník 2, číslo 2, rok 2022]. (2022). *SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK SOCIÁLNÍ PÉČE, NEBO ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK? DISKUZE KE VZDĚLÁVÁNÍ SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ V LETECH 1918–1938 / SOCIAL CARE WORKER, OR HEALTH AND SOCIAL WORKER? A DISCUSSION ON SOCIAL WORKERS' EDUCATION IN 1918-1938*. <https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/article/view/32/26>. Retrieved April 13, 2023, from <https://rss.fsvucm.sk/index.php/rss/article/view/32/26>
 23. Kodymová, P., Šiklová, J. (2007). Domácí tradice sociální práce. In: Matoušek, O. a kol.: *Základy sociální práce*. Praha: Portál
 24. Kornbeck, J. (1998). Researching Social Work Professionalisation in the Context of European Integration. In: *Social Work in Europe*, Vol.5.(No.3.).
 25. Krakeš, J.; Krakešová, M. (1934). Sociální případ. Organizace sociálních pracovníků.
 26. Krakešová – Došková. (1946). *Psychogenese sociálních případů*. Nakladatelství Nová Osvěta.
 27. Krakešová, M., Kodymová, P., & Brnula, P. (2018). *Sociální kliniky*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
 28. Kuhlmann, C. (2008). *Nicht Wohltun, sondern Gerechtigkeit: Alice Salomons Theorie sozialer Arbeit*. Ibidem Press.
 29. Lepalczyk, I., & Marynowicz-Hetka, E. (2003). Helena Radlinska: A Portrait of the Person, Researcher, Teacher and Social Activist. VS Verlag Für Sozialwissenschaften EBooks, 71–77. https://doi.org/10.1007/978-3-322-80895-0_8
 30. Levická, J. (1999). *Náčrt dejín sociálnej práce*. Bratislava: Slovak Academic Press
 31. Lorenz, W. J. (1994). *Social Work in a Changing Europe*. London: Routledge.
 32. Lorenz, W. J. (2008). Towards a European Model of Social Work. *Australian Social Work*, 61(1), 7–24. <https://doi.org/10.1080/03124070701818708>
 33. Lovčí, R. (2007). Alice Garrigue Masaryková. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga.
 34. Maiss, M. (2011). *Ilse Arlt - The Austrian Pioneer of Poverty and Welfare research based Social Work Theory and Practice*. Social Work & Society.

Retrieved April 15, 2023, from <https://ejournals.bib.uni-wuppertal.de/index.php/sws/article/view/275/615>

35. Maróthy-Šoltéssová, Elena (1855–1939). (n.d.). ecav.sk. <https://www.ecav.sk/archiv/archiv-2010/marothy-soltesova-elena-1855-1939>
36. Mary McDowell (1854–1936): *Founder of the University of Chicago Settlement House and Co-Founder of the National Women's Trade Union League*. (2014). <https://socialwelfare.library.vcu.edu/>. Retrieved March 28, 2023, from <https://socialwelfare.library.vcu.edu/people/mcdowell-mary/>
37. Masaryk, A. G., Mitchell, R. C., & Vlasak, L. (1980) Alice Garrigue Masaryk, 1879–1966: Her life as recorded in her own words and by her friends. Pittsburgh: University Center for International Studies, University of Pittsburgh.
38. Masaryková, A. G. (1994). *Dětství a mládí. Ústav T.G. Masaryka*.
39. Míková, P. (2010). Marie Červinková-Riegrová ve světle pozůstalosti v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Studium humanitní vzdělanosti – Sociálněvědní modul. Vedoucí práce Turková, Milošlava. <https://Dspace.Cuni.Cz/Handle/20.500.11956/39608>. Retrieved March 24, 2023, from <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/39608>
40. Minarovičová, K. (2009) Rodové aspekty trhu práce a školstva. In: Bosá, M. Filadelfiová, J. (eds.): *Učitelky a riaditelia. Rodová nerovnosť a rodová segregácia na stredných odborných školách Prešov*: EsFem
41. Nobel Prizes 2022. (n.d.). NobelPrize.org. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1931/addams/biographical/>
42. Novotná, V., Schimmerlingová, V. (1992). *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. Praha: Univerzita Karlova
43. Osobnosti regionu:: Marie Červinková-Riegrová - OsobnostiRegionu.cz. (n.d.). <https://www.osobnostiregionu.cz/osoby/3014-marie-cervinkova-riegrova-1854-1895>
44. Payne, M. (2005). *The Origins of Social Work: Continuity and Change*. London: Palgrave Macmill

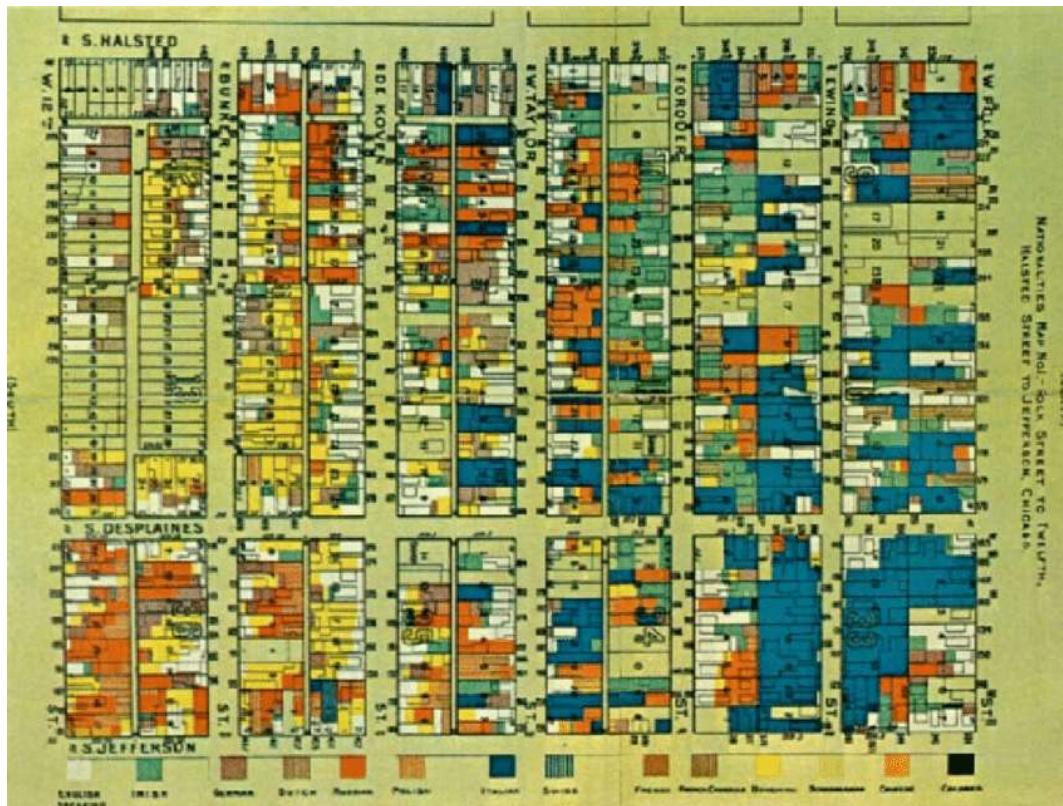
45. Radlińska, H. (1935). Stosunek wychowawcy do środowiska społecznego : szkice z pedagogiki społecznej. Our Digital Library. Retrieved March 23, 2023, from <https://pbc.gda.pl/dlibra/doccontent?id=7774>
46. Riegerová-Palacká, M. (2013). O návštěvě chudých a dělnických rodin. In: Kodymová, P. Historie české sociální práce v letech 1918-1948. Praha: Karolinum, 2013
47. Richmond, M. (2011). Social Welfare History Project. <https://socialwelfare.library.vcu.edu/social-work/richmond-mary/>
48. Richmond. (1917). Social diagnosis : Richmond, Mary Ellen, 1861–1928 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive. <https://archive.org/details/socialdiagnosis00richiala>
49. Schilling, J. (1999). Sociálna práca: Hlavné smery vývoja sociálnej pedagogiky a sociálnej práce. Trnava: SAP.
50. Sklar, K. K. (1985). Hull House in the 1890 s: A Community of Women Reformers. The University of Chicago Press, Vol. 10(No.4), 658–677. <https://www.jstor.org/stable/3174308>
51. Soukup, F. š. (1930). T. G. Masaryk jako politický průkopník, sociální reformátor a prezident státu. <http://kramerius4.nkp.cz/search/i.jsp?pid=uuid:4d8048b0-708d-11e4-b202-005056827e52>
52. Specht, H., & Courtney, M. E. (1994). Unfaithful Angels: How Social Work Has Abandoned Its Mission.
53. Špiláčková, M., & Zegzulková, V. M. (2022). The Specifics of Home Practice of Social Work in the Works of Alice Masaryková and Helena Radlińska. *Nauki O Wychowaniu*, 15(2), 220–235. <https://doi.org/10.18778/2450-4491.15.12>
54. T. (n.d.). *Elena Maróthy-Šoltésová | OSOBNOSTI.cz*. SPISOVATELE.cz. <https://www.spisovatele.cz/elena-marothy-soltesova>
55. Waaldijk, B. (2011). Social Work Between Oppression and Emancipation. Histories of Discomfort and Inspiration in Europe. In: *Social Work of Society*. Volume 9, Issue 2.
56. Welbourne, P., 2009. Social Work: The Idea of a Profession and The Professional Project. In: *Locus SOCI@L* 3/2009. <https://Revistas.Ucp.Pt/Index.Php/Locussocial/Article/View/10157>. <https://revistas.ucp.pt/index.php/locussocial/article/view/10157>

57. Wieler, J. (1999). Alice Salomon – The Shalvi/Hyman Encyclopedia of Jewish Women. *Jewish Women's Archive*. Retrieved March 28, 2023, from <https://jwa.org/encyclopedia/article/salomon-alice>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Fotografie barevných map, které zaznamenávaly výskyt negativních sociálních jevů v Chicagu, se kterými pracovali v Hull House – obrázek 17.1

Mapa 19. oddělení Chicaga. Zdroj: Addams (1985), Hull-House Maps and Papers

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení: Bc. Zuzana Grančaiiová

Studijní Program: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii (NMgr.)

Název práce: Role žen při formování české sociální práce jako profese do roku 1948 - interpretace procesu profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy.

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Rok dokončení práce: 2023

Počty znaků hlavního textu práce (včetně literatury, bez příloh)

Přímé citace: 8085

Ostatní text: 115678

Celkový počet znaků: 123763

Počet pramenů a literatury: 57

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Zuzana Grančaiová

Obor studia: sociální práce

Název práce: Role žen při formování české sociální práce jako profese do roku 1948 - interpretace procesu profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy.

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 70

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 57

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		X		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Soutěž¹ ano?

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Soutěž¹ ano?

Vhodnost a úroveň použitých metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		X		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Soutěž¹ ano?

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	X			
--	---	--	--	--

Naplnění cílů práce

		X		
--	--	---	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

X				
---	--	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

¹ Soutěž o nejlepší diplomovou práci. Zaškrtněte, pokud práci doporučujete na základě kvalit v dané oblasti hodnocení.

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			X	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

			X	
--	--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Navrhuji, aby se diplomantka vyjádřila k identifikovaným nedostatkům práce a současně odpověděla na otázku, dle jakého klíče proběhl výběr zahraničních i domácích osobností z řad žen, které se v minulosti významně zasloužily o etablování sociální práce jako profese.

Celkové hodnocení práce (*klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi*):

Autorka se v předkládané diplomové práci zabývá zajímavým tématem, které není v českých dějinách sociální práce stále ještě zcela zavedené. Navazuje na práci bakalářskou, ve které se zaměřila na implementaci americké případové sociální práce na našem území v době etablování sociální práce jako profese. To ji přivedlo k zájmu o prozkoumání předprofesní podoby sociální práce v kontextu feministických hnutí a vlivu jednotlivých zahraničních i domácích osobností z řad žen, které významně ovlivnily genezi sociální práce na našem území.

Autorka v drtivé většině čerpá ze sekundárních pramenů. Klíčovým pramenem, který sama tak označuje, je publikace Moniky Bosé „Feministické korene sociálnej práce“. Ke své škodě autorka využila pouhých pět pramenů, které jsou reálně primárními. Z tohoto důvodu sice úspěšně našla a označila bílá místa v historii geneze sociální práce na našem území, ale už nedosáhla na jejich podrobnější vyhodnocení vzhledem k jejich významu pro vývoj profese.

V sedmé kapitole „Sociální práce jako „akceptovaná“ profese v Československu (1918-1948)“ jen velmi stručně parafrázuje pouhé dva zdroje. V prvním případě s konstatováním, proč se sociální práce začala stávat na našem území profesí. Ve druhém, že dominance žen v tomto oboru výrazně ovlivnila proces profesionalizace sociální práce. O tom, že se stala, natož jak a proč se sociální práce v Československu stala akceptovanou profesí, se čtenář nedozví..

V závěru textu postrádám odpovědi na otázky, které se zde zřetelně nabízejí. Zda a pokud ano, proč nebyla na našem území v rámci rozvoje sociální práce diskutována sociální pedagogika, ačkoliv v bezprostředně sousedících zemích jako je Německo a Polsko byla materií tohoto oboru? A také proč se na našem území neinspirovaly české sociální pracovnice settlement house movement v USA, oproti nebývalému zájmu o tam rozvíjenou případovou práci a intenzivní spolupráci s americkými sociálními pracovnicemi při jejím zavádění? Proč se ani Alice Masaryková propagátorka sociální práce a její nadšená studentka od doby, kdy se s ní blíže seznámila v USA, kde pobývala i v Settlement House v Chicagu a s klíčovými představitelkami sociální reformy (Jane Addams a Mary McDowell) ji následně spojovalo doživotní přátelství i spolupráce, tomuto přístupu nevěnovala?

Výsledkem je však vcelku zajímavá práce, která ovšem nese mnohé rysy nezkušenosti a bohužel i nedostatky. Přesto musím ocenit snahu studentky, zájem o téma i nezměrnou píli při jejím zpracování. Přínosem jsou autorkou odhalené oblasti vhodné pro další výzkum. Další spatřuji ve zpracovaných medailoncích zahraničních i domácích osobností z řad žen, které se v minulosti významně zasloužily o etablování sociální práce jako profese. Tyto mohou být doplňujícím materiálem pro přednášející, kteří mohou věnovat historii oboru jen omezenou časovou dotaci v rámci jiného předmětu.

Doporučuji do soutěže o nejlepší diplomovou práci*

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: velmi dobře – dobře (dle průběhu obhajoby)

Datum, podpis: 20.5.2023

PhDr. Pavla Kodymová, Ph.D

* nehodící se škrtněte nebo vymažte

**Posudek oponentky diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Bc. Zuzana Grančaiová

Obor studia: Sociální práce

Název práce: Role žen při formování české sociální práce jako profese do roku 1948 - interpretace procesu profesionalizace sociální práce z genderové perspektivy.

Oponentka práce: doc. PhDr. Alena Hricová, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 70

Počet stránek příloh: 2

Počet titulů v seznamu literatury: 57

0"	1	2	3	4
----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		X		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Soutěž¹ ano?

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Soutěž¹ ano?

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Soutěž¹ ano?

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

X				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

X				
---	--	--	--	--

⁰ 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěš/a

¹ Soutěž o nejlepší diplomovou práci. Zaškrtněte, pokud práci doporučujete na základě kvalit v dané oblasti hodnocení.

Návaznost kapitol a subkapitol

X				
---	--	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

	X			
--	---	--	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	X			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

S jakou z osobností, kterým jste se věnovala ve své práci, se nejvíce názorově ztotožňujete a proč?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky; v případě doporučení do soutěže o nejlepší DP uveďte nadprůměrné charakteristiky práce v souladu s Vámi výše označeným kritériem formální úrovně, obsahové reprezentativnosti, metodologie a přínosnosti práce pro teorii či praxi):

Velice pěkně zpracovaná teoretická práce, kterou si dovedu představit využít při výuce teorií a metod sociální práce a která by po rozšíření mohla být monografií, případně součástí nějaké monografie o historii SP. Mám jen pár připomínek: občasné chyby v citování /některé přímé citace jsou a jiné nejsou kurzívou/, dleto v seznamu zdrojů. Absentuje uvedení důvodu výběru právě daných osobností a také způsob výběru odborných zdrojů.

Doporučuji do soutěže o nejlepší diplomovou práci*

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: výborně

Datum, podpis: 23.4.2023

* nehodící se škrtněte nebo vymažte